

Krigsvetenskap i det 21 århundradet – slutkonferens

KRIGSVETENSKAP I DET 21: A ÅRHUNDRADET – det framtida slagfältet är benämningen på ett studieprojekt som Kungl Krigsvetenskapsakademien genomfört under en treårsperiod. Studien har analyserat det svenska totalförsvarets situation, krav som bör ställas på det militära liksom civila försvaret samt tagit fram förslag till framtida inriktning för de närmaste tio till femton åren.

Under de tre år som studieprojektet genomförts har en omfattande underlagsinhämtning skett i vårt land liksom internationellt, seminarier och operativa spel har genomförts liksom att delrapport utgivits. Slutrapporten finns dokumenterad i boken *Ett Trovärdigt Totalförsvaret*. Den senare finns att köpa via Kungl Krigsvetenskapsakademiens hemsida.

Rubricerat evenemang genomfördes 11-12 april vid IVA konferenscenter. För de läsare som ej deltog redovisas programmet nedan. Ett antal experter inom ett brett urval av säkerhetsrelaterade ämnesområden framträdde som talare och i samband med paneldebatterna. Konferensen, vilken får anses mycket lyckad, innebär inte slutet på projektet, vars analyser och förslag nu ska kommuniceras till beslutsfattare, media och medborgarna.

Konferensen direktsändes och kan alltså ses i sin helhet på Akademiens hemsida via <http://kkrva.se/akademiens-stora-projekt-avslutat>.

Tommy Jeppsson, redaktör KKrVAHT.

Program för konferensen Ett trovärdigt totalförsvaret 11-12 april 2018

11 april

Konferensen öppnas av huvudprojektledaren i KV21, viceamiral Frank Rosenius
Inledningstal av akademiens styresman Mikael Odenberg

Utvecklingen i vår omvärld

Huvudtalare: ambassadör Veronika Wand-Danielsson
Paneldebatt: fil dr Katarina Engberg, forskningsledare Carolina
Vendil-Pallin och fil dr Gunilla Herolf
Moderator: generalsekreterare Anna Wieslander

Teknikutveckling

Huvudtalare: professor Bo Dahlbom och general Sverre Diesen
Paneldebatt: teknikchef Pontus de Laval, direktör Martin Rantzer,
överste Mats Olofsson och fil dr generaldirektör Lars Nylén
Moderator: direktör Sven Christer Nilsson

Samhällets utveckling och sårbarhet

Huvudtalare: direktör Sven Christer Nilsson

Paneldebatt: Statssekreterare, docent Karolina Ekholm, professor

Pontus Braunerhjelm och direktör Sven Christer Nilsson

Moderator: f d kommunikationsdirektör och Aktuelltschef Helena Stålnert

12 april

Diskussionsspel – Konsekvenser av olika konflikter

Spelledare: viceamiral Frank Rosenius och generalmajor Karlis Neretnieks

Panel: f d statssekreterare Jan Nygren, f d statssekreterare Peter Lagerblad, konteramiral

Jörgen Ericsson, överste Anders Persson, f d avdelningschef Bo R Lundgren, brigadgeneral

Anders Carell, f d generaldirektör Björn Körlof och f d generaldirektör Lars Nylén

Slutsatser från projektet KV21

Redovisning: brigadgeneral Anders Carell

Frågestund: överste Jan Mörtberg, fd statssekreterare Peter Lagerblad,

överste Mats Olofsson och generalmajor Karlis Neretnieks

Moderator: enhetschef Lena Bartholdson

Framtida totalförsvaret

Försvarsberedningens ordförande Björn von Sydow

Avslutning av akademiens styresman Mikael Odenberg

Inledningsord

av Frank Rosenius

KUNGL KRIGSVETENSKAPSAKADEMIEN startade för drygt tre år sedan projektet ”Krigsvetenskap i det 21:a århundradet” med syfte att studera behov och utformning av det svenska totalförsvaret i ett 10- till 15-årigt perspektiv. I ljuset av utvecklingen i de östra delarna av Europa inklusive Baltikum uppfattade vi att det då nyss antagna försvarsbeslutet 2015 var både underdimensionerat och underfinansierat. Vi har publicerat våra överväganden och förslag i ett antal skrifter och publikationer genom generöst stöd från Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse. I

seminariet redovisar vi våra tankar och höra utomstående syn på utvecklingen internationellt och inom olika samhällsområden.

Det framstod ganska omgående att avsaknaden av ett civilt försvar innebar att vi inte skulle klara hybridkrigets olika utmaningar. Detta skulle påverka både försvarsvilja och det militära försvarets möjligheter att verka.

I operativa spel kunde vi konstatera att det militära försvaret saknade förmågor att hantera den militärtekniska utvecklingen och att antalet förband var långt under en rimlig

nivå givet utvecklingen och vårt lands storlek. Tidigare inriktning med mindre förband för främst internationella insatser hade ändrats till en helt annan fokusering på det nationella försvaret och slagkraftiga förband för att möta ett väpnat angrepp.

Från rent planeringstekniska utgångspunkter kan man säga att för oss i projektet underlättades arbetet av att vi inte behövde ta så stor hänsyn till arvet när det gällde det civila försvaret. Vi kunde i princip utgå från ett vitt papper – det civila försvaret var avvecklat sedan ett decennium. Dock behövde vi diskutera försvarsmaktens behov av stöd – allt från livsmedelsförsörjning och drivmedel till sjukvård.

Läget 2015 var att Försvarsmakten förli-tade sig i stor utsträckning på en fungerande civil underhållskedja i krig, något som det inte fanns förutsättningar för. Frågeställningen blev i vad mån försvaret skulle organisera detta inom egen organisation eller om det mesta ska levereras från det civila samhället men då naturligtvis väl förberett.

Inom det militära försvaret blev vägva-len mer komplexa – för det första innebär hybridkriget eller gråzonsproblematiken att Försvarsmakten tidigt får en utvidgad roll innan det kommer till öppen militär konfronation. Exempel på detta är skydd av export/import, skydd av känslig infrastruktur och stöd till polis vid terrorangrepp och allvar-ligare ordningsproblem. För det andra blev det en diskussion om vilket som var mest angeläget – en ökning av antal förband eller en modernisering av förbanden.

För det svenska totalförsvaret som vi idag presenterar, kan vi konstatera att plane-ringsförutsättningarna har förändrats i flera avseenden sedan 2015. En är att försvarsde-batten har visat att behoven för det framtida totalförsvaret fordrar höjda anslag. Vår be-dömning är att det finns förutsättningar för både teknisk utveckling och ett ökat antal

förband tillsammans med ett återuppbyggt civilt försvar.

Vi står med andra ord inför en radikal för-ändring av totalförsvaret, om vi på ett rimligt sätt ska skapa nödvändig tröskeeffekt. Men det kommer att ta tid. Att utveckla berörda organisationer och integrera ny materiel tar tid precis som att rekrytera och utbilda personal. Men vi vet av lång och plågsam erfarenhet, att i slutändan får man inte allt man önskar sig.

En fråga som inställer sig är om vi i total-försvaret, som i praktiken har levt under ständigt reducerade ekonomiska ramar från 70-talet till för några år sedan, kan växla tempo?

Dessutom har de senaste 20 åren både personell kvantitet och erfarenhet minskat i staberna. Hur många har idag erfarenhet av att leda större förband taktiskt och ope-rativt?

Tillåt mig att göra en kort reflexion kring det mind-set som skaps i en försvarsmakt som under drygt 40 år levt under i princip ständig reduktion – samtidigt som det fun-nits stora behov av modernisering. Under det kalla kriget från 70-talet blev det alltmer uppenbart att det svenska försvaret halkade efter i den tekniska utvecklingen – vi hängde bl a inte med i robotutvecklingen eller när det gällde arméns mekanisering.

Men det är inte så enkelt att i en stän-digt nedåtgående ekonomi avdela medel för förnyelse även om behoven är påtagliga – reflexmässigt ligger det nära till hands att i första hand behålla och livstidsförlänga den befintliga organisationen. Särskilt som man i Försvarsmakten inte visste hur stabila de ekonomiska planeringsförutsättningarna var. Om man lägger till att värnpliktssystemet gav begränsat utrymme för personalredu-ceringar minskade möjligheterna ytterligare att skapa förutsättningar för modernisering och förnyelse.

Utfallet av dessa överväganden under det kalla kriget blev att det utpräglade duellsystemen – flyg och ubåtar – tidigt och kontinuerligt anpassade sig efter stormakternas tekniska utveckling och accepterade som konsekvens en reducerad numerär. För ytstridskrafterna tog det lång tid att skapa utrymme för nödvändig robotbeväpning, många fartyg vägde tyngre. Armén mekaniserades med modern materiel först i början av 90-talet. Även där man kan säga att kvantitet gavs företräde före kvalitet.

Jag hoppas att de överväganden och förslag som projektet kommit fram till kan ge stöd för ett mind-set som kan hantera behoven av kvalitetshöjning i balans med nödvändig ökning av antalet förband.

Eftersom vi vet – nästan skrivet i sten – att pengarna i slutänden inte räcker till hela önskelistan, så hoppas jag också att vi när den situationen uppstår inte försakar kvalitet för kvantitet. Arbetet i KV21 har tydligt visat den tekniska utvecklingens betydelse för ett trovärdigt totalförvar.

Jag vill här lyfta fram tre områden som vi i projektet anser viktiga för återuppbyggnaden av vårt totalförvar. Det första är att inom det civila försvaret fokusera på en starkt sammanhållen planeringsprocess, eftersom det är så många helt skilda verksamheter som skall byggas upp i princip från grunden och det är av avgörande betydelse för helheten att de olika verksamheterna koordineras.

Det andra är, när det gäller det militära försvaret, att inte rusa iväg utan en sammanhållen strategi som tar hänsyn till den tekniska utvecklingens möjligheter till per-

sonalsnåla system och att se om det finns smartare lösningar än att fortsätta med ”more of the same”.

Jag menar att ett särskilt viktigt område är att söka personalsnåla lösningar. Med en sådan strategi minskar behovet av underhåll i fält samtidigt som personalkostnaderna begränsas i fred, områden som historiskt har plågat försvarets ekonomi och därmed planeringsförutsättningarna.

Slutligen, det tredje att fundera över är hur vi ska kunna minimera vårt mobiliseringsystems inneboende begränsade reaktionsnabbhet vid snabba händelseutvecklingar. Bakgrunden är att även med den kvalitetshöjning vi föreslår generellt för markstridsförbanden, måste vi m h t krav på fredsrationalitet och landets stora yta, räkna med att mobilisering och transporter tar flera dygn innan förbanden når sina operationsområden.

Projektet föreslår att det skapas en försvarsgrensgemensam snabbinsatsstyrka av bataljonsstorlek med fast anställd personal från armén och amfibieförbandet som inom ett dygn ska kunna sättas in var som helst i landet. Snabbinsatsstyrkan helikoptertransporteras och med delar på ubåt och som bl a har tillgång till lätta robotvapen, minor m m. Med andra ord ett kraftfullt och lätthanterligt elitförband. Ett sådant förband ger både regeringen och ÖB nödvändig handlingsfrihet i osäkra och snabba lägen.

Författaren är viceamiral och hedersledamot av KKrVA.

Styresmannens inledningstal vid KV21:s slutkonferens

av Mikael Odenberg

DET FRAMTIDA SLAGFÄLTET – Krigsvetenskap i det 21:a århundradet, KV21, är ett av de mer ambitiösa och omfattande projekt som Kungl Krigsvetenskapsakademien har genomfört. Jag vill därför inleda med att uttrycka akademiens tacksamhet till dels Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse som genom sitt välvilliga bistånd har gjort detta arbete möjligt, dels hedersledamoten Frank Rosenius som i sin egenskap av huvudprojektledare har lett och hållit samman arbetet.

Akademiens ambitioner med KV21 har varit höga. I en brytningstid med ökade globala konflikter, stora samhällsförändringar, mycket snabb teknikutveckling, en havererad europeisk säkerhetsordning och ett nedrustat svenskt försvar har akademien tagit på sig att pröva om Sverige behöver ett nytt säkerhetskoncept och hur ett relevant framtida totalförsvar borde utformas.

Vårt syfte har naturligtvis varit att söka påverka samhällsdebatten och den förda försvarspolitiken.

Det finns en bild av akademier som slutna och ganska ”mossiga” institutioner, en bild som med turbulensen inom Svenska Akademien inte precis har bleknat under den senaste veckan. Därför tror kanske någon att Kungl Krigsvetenskapsakademien är en plats där äldre, företrädesvis män, samlas för att vegetera över tillvarons mysterier och konstatera att det var bättre förr.

Den som tror så tror fel. Sanningen är att Kungl Krigsvetenskapsakademien genom sina ledamöter representerar en samlad kunskap och erfarenhet på det försvars- och säkerhetspolitiska området, inom diplomati och statlig förvaltning som är unik i det svenska samhället.

Det är den kompetensen som akademien har tagit i anspråk i arbetet med KV21 – ett projekt med både omfattande bredd och stort djup. Mer än 40 av akademiens ledamöter har mycket aktivt deltagit i analysarbetet, många fler med mer begränsade insatser.

I sju delprojekt har vi studerat omvärldsutveckling, civila hot, teknisk utveckling, civilt försvar, militära hot, militärt försvar och försvarsekonomi. Under de nära fyra årens arbete har vi inom dessa områden publicerat ett tiotal skrifter (delrapporter).

Inom ramen för nu beslutad försvarsekonomi har vi studerat tre alternativa försvarskoncept. En prolongering av 2015 års försvarsbeslut har på 15 års sikt jämförts med två ytterlighetsalternativ; Det ena ett högteknologiskt och personalsnålt försvar och det andra en stor värnpliktsarmé – en modern variant av Nils Skölds ”sega gubbar”. I spel har vi provat de tre alternativen mot varandra, mot den moderna hotbilden och mot uppställda mål.

Det arbetet har gett värdefulla slutsatser. Inte bara när det gäller hur det militära försvaret bäst bör profileras. Analysen ger också tydligt vid handen att det – oavsett försvarets utformning – inte är möjligt att med nuvarande anslagsnivå nå en acceptabel tröskelnivå och tillräckliga möjligheter att möta antagonistiska hot mot vårt land.

De utmaningar som vi har att ta itu med är mycket omfattande. Det beror på dels vårt delvis ganska dåliga utgångsläge, dels den förändrade situationen i världen och vårt närområde, dels en i grunden förändrad och mer mångfacetterad hotbild, dels den snabba teknologiska och samhällsliga utvecklingen.

Världen är idag osäkrare än på länge. Jag ska inte göra någon global utblick, utan bara konstatera att utvecklingen i Ryssland går i fel och alltmer auktoritär riktning. Spänningen i Östersjöområdet har skärpts betydligt och Ryssland uppträder alltmer provokativt och demonstrativt. De senaste makt demonstrationerna är nervgiftattentatet i Salisbury och den militära övningen i Södra Östersjön. Med Georgien och annekteringen av Krim har Ryssland satt efterkrigstidningens säkerhetsordning i Europa ur spel. Man upprätthåller ett proxy-krig i Östra Ukraina.

Samtidigt utsätts EU-samarbetet för stora påfrestningar med svårhanterliga flyktingströmmar, Storbritanniens utträde och centrifugala krafter i Spanien. I Polen och Ungern trycks grundläggande rättsstatliga principer tillbaka.

Styrkan i den transatlantiska länken ifrågasätts med en oförutsägbar president i USA. Motsättningar mellan USA och Turkiet triggas av utvecklingen i Syrien och kan i förlängningen allvarligt skada Nato-samarbetet.

Terrorism och grov organiserad brottslighet konstituerar nya hot. Gränserna mellan militära och ickemilitära hot suddas ut. Psykologisk krigföring med desinformation och destabilisering tas till nya höjder. Cyberattacker och hybridkrig är nya realiteter.

Det här paras med en utveckling och en digitalisering som har gjort det moderna samhället allt mer sårbart. Utan t ex en fungerande elförsörjning bryter snart sagt alla viktiga samhällsfunktioner samman; telekommunikationer, livsmedelsförsörjning, betalningssystem, transporter, vatten och avlopp etc.

Outsourcningen har nått även det militära försvaret och det är alltså i den här miljön som det civila samhället förväntas kunna bistå Försvarsmakten med bl a energi, livsmedel, sjukvård och transporter. Stora frågetecken

måste sättas vad gäller förutsättningarna för det civila samhället att verkligen klara den uppgiften i ett kris- eller krigsläge.

Samtidigt ligger det civilförsvar, som nu ska och måste återuppbyggas, i ruiner. Vi har därtill avhant staten kontrollen över viktig infrastruktur och vi har en lagstiftning som fortfarande i stor utsträckning är ”digital”, d v s antingen är det krig eller så är det fred.

Det är sedan länge meningslöst att tala om en liten stats möjligheter att försvara sig mot militära angrepp helt utan stöd från andra länder eller militära allianser. I realiteten har vår säkerhet under hela efterkrigstiden varit nära kopplad till Europas säkerhet, som i sin tur byggt på den amerikanska garantin inom ramen för Natofördragets artikel 5.

Detta avspeglas i dag i det förhållandet att snart sagt alla mindre stater i Europa är medlemmar av Nato. Härvidlag utgör Sverige, tillsammans med Finland, ett undantag. Vi har i stället valt att hantera vårt beroende genom att utveckla ett så nära och intimt samarbete med Nato som överhuvudtaget är möjligt utan medlemskap.

Insikten om vårt beroende av andra kommer till uttryck både i solidaritetsförklaringen i Lissabonsfördragets artikel 42.7 och i den nationella solidaritetsförklaring som riksdagen under bred enighet ställde sig bakom den 16 juni 2009.

I den senare uttalas att vi inte kommer att förhålla oss passiva om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat medlemsland eller nordiskt land och att vi dessutom förväntar oss att dessa länder agerar på samma sätt om Sverige drabbas. Och vi deklarerar att Sverige mot denna bakgrund ska ha förmåga både att ta emot och ge militärt stöd.

Frågan om svenskt medlemskap i Nato delar både det svenska folket och riksdagen. Även inom Kungl Krigsvetenskapsakademien finns olika uppfattningar om vilken relation

till Nato som bäst gagnar Sveriges säkerhet.

Jag har tidigare konstaterat – och det är min personliga uppfattning, inte akademiens – att ett svenskt medlemskap i Nato är den logiska konsekvensen av riksdagens solidaritetsförklaring. Ett medlemskap skulle innebära att solidaritetsförklaringens förhoppningar formaliserades. Dess förväntan om att andra vid behov ska komma till vår hjälp skulle med Nato-fördragets artikel 5 ersättas av en förpliktelse för dem att göra just detta.

Frågan om Nato-medlemskap är dock något som vi inte har diskuterat närmare inom ramen för KV21. För det finns dock goda grunder.

Sveriges förhållande till Nato är mycket viktigt men främst ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv. I det som KV21 har studerat, dvs hur ett framtida svenskt totalförsvar bäst bör utformas, är frågan däremot underordnad.

Vid en aggression måste Sverige ha tillräckliga egna resurser för att initialt möta en angripare militärt och skapa förutsättningarna för att kunna ta emot stöd utifrån. Det stödet kommer att ta betydande tid att få, veckor eller kanske en månad eller mer. I grunden gäller detta oavsett om stödet ges av allmän solidaritet eller som en följd av traktatsbundna förpliktelser. I det senare fallet finns det rimligen en operativ planering som underlättar, men även som medlem måste vi räkna med att både Natos beslutsprocesser och förbandsmobilisering tar tid.

Inte heller bör man överdriva möjligheterna av att i ett medlemskap kunna utnyttja olika länders komparativa fördelar. Det är svårt att se att vi som medlemmar helt skulle kunna utelämna viktiga militära förmågor med hänvisning till att andra Natoländer förfogar över dem. Vi har under alla omständigheter att göra vår hemläxa och måste nationellt kunna etablera en tillräcklig hög

tröskel mot yttre aggression. Det är därför svårt att se att relationen till Nato i grunden påverkar vad som är ett lämpligt och ändamålsenligt svenskt totalförsvarskoncept.

Som framgår av slutrapporten är bedömningen inom KV21 att Totalförsvarskoncept 2030 kräver en fördubbling av försvarsanslagen, som skulle behöva uppgå till ca två procent av BNP. Det är som bekant också den målbild för försvarsansträngningarna som Nato rekommenderar sina medlemmar. Vår relation till Nato har därför heller inte någon omedelbar koppling till försvarsanslagens storlek.

En annan fråga som vi inom KV21 resonerar om men där vi har avstått från att borra djupare gäller utvecklingen på kärnvapenområdet. Inte minst inger utvecklingen i Putins Ryssland oro. Ryssland lyfter allt oftare kärnvapen i sin retorik, och taktiska kärnvapen tycks spela en ökad roll i rysk militär doktrin. Redan för fem år sedan, vid påsken 2013, simulerade Ryssland kärnvapenanfall mot mål i Sverige och Polen.

Vad betyder kärnvapenutvecklingen i vårt närområde och hur kan den påverka svensk försvarsplanering? Vilka åtgärder kan vi vidta för att minska risken för kärnvapenutpressning och kärnvapenangrepp? Liknar situationen den under det kalla kriget eller finns det betydande skillnader som gör att vi inte har mycket glädje av gamla erfarenheter och planer?

Jag har inte svaret på de frågorna. Däremot vill jag peka på den betydande diskrepans som på det här området råder mellan nedrustningsidealism och försvarsrealism. Inte minst har detta kommit till uttryck genom norska Nobelkommitténs beslut att tilldela ICAN 2017 års fredspris och i diskussionerna inom FN:s generalförsamling om ett avtal om förbud mot kärnvapen, det så kallade Nuclear Ban Treaty (NBT).

Alla normalt funtade människor önskar sig en kärnvapenfri värld. Arbetet för den målsättningen vilar idag på icke-spridningsavtalet från 1968. Artikel VI i det avtalet har minskning och på sikt avskaffande av alla kärnvapen som mål. Och faktum är – trots att mycket i dagens utveckling oroar – att USA och Ryssland har minskat sina arsener med 80 procent sedan det kalla krigets slut. Även Storbritannien och Frankrike har rustat ner.

NBT skulle som politisk viljeyttring säkert ha potential att kunna påverka den allmänna opinionen. Problemet är bara att detta endast fungerar gentemot öppna och demokratiska stater där det går att bedriva en fri opinionsbildning. Däremot är det helt verkningslöst mot länder som Ryssland, Kina och Nordkorea.

Till skillnad från icke-spridningsavtalet kommer NBT aldrig att tillträdas av några kärnvapenstater och det blir därför ett kraftfullt slag i luften. NBT riskerar t o m att bli direkt kontraproduktivt. Som det är formulerat görs NBT överordnat icke-spridningsavtalet men saknar det senares verifikationsmekanismer.

Det här kan medföra att stater som skriver på NBT inte längre kommer att följa dessa verifikationsmekanismer. I värsta fall skulle skurkstater kunna utveckla kärnvapen utan att det går att upptäcka. För övrigt kan man konstatera att Iran skriver på NBT.

Den nyss nämnda risken var en viktig bevekelsegrund för Nederländerna att förra sommaren säga nej till NBT. Övriga Natoländer har överhuvudtaget inte deltagit

i förhandlingarna. Inte ens Japan, det enda land som har utsatts för kärnvapen, vill tillträda NBT. Skälet är enkelt. Utan skyddet från USA skulle Japan vara sårbart för nukleär utpressning från Kina och missilattacker från Nordkorea.

NBT förbjuder explicit kärnvapen för avskräckning, vilket skulle göra det omöjligt för ett Natoland att tillåta USA, Storbritannien eller Frankrike att placera kärnvapen på sitt territorium. Bortsett från att detta förhållande skulle öka risken för att bli utsatt för nukleär utpressning är det heller inte förenligt med Natofördraget. Man bör dock notera att även Nato har nedrustning av kärnvapnen som mål.

I Sverige är frågan om att tillträda NBT ”bordlagd” till efter valet. Den bör bordläggas längre än så. Av omsorg om en långsiktig kärnvapenedrustning måste vi vårda icke-spridningsavtalet, inte underminera det med plakatpolitik. Av omsorg om vår säkerhet och handlingsfrihet måste vi vårda vårt lands bilaterala och multilaterala försvars- och försvarsmaterielsamarbeten, inte utsätta dem för risk.

Det är med stor glädje och stor tillfredsställelse som vi idag kan presentera kv2.1-projektets slutrapport *Ett trovärdigt totalförsvar* med Kungl Krigsvetenskapsakademiens förslag till inriktning av totalförsvaret – Totalförsvarskoncept 2030.

Författaren var Akademiens Styresman från 2014 fram till våren innevarande år. Han har tidigare bl a varit generaldirektör och försvarsminister.

Omvärldsutvecklingen i allmänhet och Frankrike i synnerhet

av Veronika Wand-Danielsson

JAG VILL INLEDNINGSVIS understryka att jag inte avser göra någon analys av de ”globala” trenderna.

Jag avser ex inte tala om Kinas ökade betydelse på det säkerhetspolitiska området med en ökning av försvarsanslaget, endast förra året, på 8,1 procent! Och jag avser heller inte söka analysera betydelsen av Kinas växande och självsäkra militära agerande inte endast i Asien, utan numera också i Afrika och Levanten. Detta får experter som följt och följer dessa frågor på nära håll, fördjupa sig i.

Jag avser att istället fokusera på de sk trenderna i vårt eget närområde och på förändringar som pågår – ”as we speak” – i Europa med effekter också för det euroatlantiska samarbetet.

Jag avser att i min roll som Sveriges ambassadör i Frankrike av förklarliga skäl fokusera på de försvars- och säkerhetspolitiska ambitioner jag uppfattar att den nya franska administrationen under Macron hyser, såväl för det europeiska, men också för det transatlantiska samarbetet.

Frankrike påtar sig här en alltmer ledande och framförallt styrande roll i Europa!

Hur ser den säkerhetspolitiska utvecklingen ut i Europa, och i de euroatlantiska strukturerna?

”Ja, hur kunde det bli så här” undrar många, inte minst vanliga medborgare som inte dagligdags följer säkerhets- och försvarspolitiska frågor.

Hur kunde vi, efter slutet på kalla kriget, murens fall, Sovjetunionens kollaps, stabi-

litetsbyggandet i Europa, EU- och Natos utvidgning, de omfattande nedrustnings-, stabiliserings och normaliseringsinsatserna med Ryssland, liksom med flertalet före detta öst- och Sovjetrepubliker, bl a inom ramen för Natos ”Partnerskap för Fred”, ja, hur kunde vi, väst, trots dessa ansträngningar, åter hamna i ett ”nytt kallt krig”?

EU och USA upprätthåller sedan 2014, dvs sedan den illegala annekteringen av Krim och rysk krigsföring mot Ukraina i Donbass sanktioner mot Ryssland. Och de har nyligen förstärkts!

Den skärpta tonen och hållningen gentemot Moskva har också sin förklaring i Rysslands krigsbrott och militära agerande i Syrien, liksom i den fortlöpande ryska inblandningen, med aktiva påverkansoperationer, i demokratiska västländers val. Som exempel kan nämnas att det vid förra årets presidentval i Frankrike, fanns tydliga bevis för ryska påverkansoperationer i valen, vilket slutade med att bl a ”Russia Today” och ”Sputnik” de sista månaderna av valkampanjen, utestängdes från Macrons/dvs La République En Marche:s valmöten. Och efter ”Salisbury-attacken” har relationen, om något, nått bottennivån.

Vart är vi då på väg? Vart är de rådande europeiska- och transatlantiska strukturerna på väg – i vilken riktning går utvecklingen? För att förstå vart bl a Frankrike önskar röra sig, bör vi ta en kort tillbakablick.

Det nya kalla kriget började, skulle jag vilja påstå, med Putins återkomst till makten 2012. Jag tjänstgjorde de åren på Natohögkvarteret och minns så väl de stora vändor som rådde och den politiska kraftansträngning det

innebar att trots Georgien-konflikten 2008, åter söka ”normalisera” relationerna med Moskva igen, redan året efter.

Den nya Obama-administrationen verkade aktivt för en ny ”reset-politik” – illa tåld den gången av många östeuropeiska allierade. Men hoppet fanns att Ryssland, under Medvedev, kanske ändå skulle vara villiga att ta den utsträckta handen. Och Saakashvili hade ju delvis sig själv att skylla.

Fogh-Rasmussen som nyttillträdd general-sekreterare i Nato uppmanades, trots många höjda ögonbryn, att som första utlandsresa besöka Moskva. Också i Nato och ”Nato-Ryssland Rådet” rådde det ”reset”. Det nya START-kärnvapen-avtalet undertecknades mellan Obama och Medvedev.

Libyen-insatsen 2011, men framförallt Putins återkomst till makten 2012, satte så småningom stopp för ”reset-ambitionerna”.

Men fram till Krim hyste dock, åtminstone Berlin och Paris, en försiktig förhoppning om att kunna finna någon sorts ”modus vivendi” med Moskva. Frankrike, under president Hollande, hoppades to m efter Krim att fortsatt kunna tala Putin till rätta. ”Annekteringen av Krim” uppfattas än idag, hos många fransmän, som någon relativt ofarligt – enligt mottot ”det har ju alltid tillhört Ryssland” ...

Efter otaliga förhandlingsmöten inom ramen för Minsk-processen –och Hollande fick personligen bevittna Putins många brutna löften och direkta lögnar – ändrade presidenten sin tidigare uppfattning. De sista två åren av hans presidentskap intog Hollande en betydligt hårdare hållning gentemot Moskva. Den ryska hänsynslösa krigföringen i Syrien bidrog också till denna förändrade attityd i Elyséepalatset

Med Macron som Frankrikes nye president, upprätthåller landet idag en tuff och rak ton mot Ryssland. Macron är mycket

tydlig i sin kritik mot Rysslands agerande i såväl Syrien som Ukraina, men är samtidigt mån om att dialogen och möjligheten till samarbete, till varje pris och i alla lägen, måste upprätthållas.

Bägge länder är permanenta medlemmar i FN:s Säkerhetsråd och i behov av att löpande söka kompromisser när så är möjligt.

Frankrike deltar också aktivt – om ej tillräckligt enligt de baltiska kollegorna – i en stor del av Natos sk återförsäkringsåtgärder mot Ryssland (Air Policing, övningsverksamhet m m). I nuläget har Frankrike drygt 300 man i Estland inom ramen för Natos Enhanced Forward Presence. Men Frankrike valde samtidigt att inte agera ”ram-nation” – ”Framework Nation” vilket de östeuropeiska allierade noterat.

Frankrikes fokus ligger inte på utvecklingen i Öst! Frankrikes fokus är ”Syd”!

Vad vill Frankrike – vad vill Macron?

I vilken riktning driver den franske presidenten samarbetet inom Nato och EU – och vad präglar samarbetet med övriga globala säkerhetspolitiska aktörer?

Efter tre omfattande terrordåd – varav två i Paris hjärta – är det förstaeligt att ”kampen mot terrorism” idag utgör Frankrikes främsta säkerhetspolitiska prioritet. Det har varit något av ”Frankrikes 9/11”!

Macron och den franska regeringen driver aktivt dessa frågor såväl i de bilaterala relationerna med i första hand USA, Storbritannien och Tyskland, men exempelvis också med Turkiet. Kampen mot terrorism utgör en av de absolut viktigaste frågorna på den franska agendan också i multilaterala fora såsom EU, Nato och FN. Macron framhåller gärna och ofta ”multilateralismens värde” – ni minns hans första tal vid FN:s generalförsamling i höstas? Vi minns i synnerhet kontrasten till

Trumps tal. De facto har Trump och Macron en hel del gemensamt.

P5-medlemskapet är av förklarliga skäl en hörnsten i den franska utrikes- och säkerhetspolitiken och framförallt i landets självbild som stormakt. Frankrike är en effektiv och ambitiös säkerhetsrådsmedlem och finns vår – Sveriges i särklass – närmaste samarbetspartner i säkerhetsrådet. Det är samtidigt värt att notera att Frankrike först och främst agerar på ”nationell basis” i säkerhetsrådet och inte som en EU-medlemsstat – vilket blir begränsat utrymme för EU-koordinering och EU-transparens.

Nato

Frankrike är en aktiv medlem i Nato och har efter det att landet åter integrerades i Natos militära strukturer föga förvånande särskilt intresserat sig för alliansens förmågeutveckling. Franska fyrstjärniga generaler leder sedan tio år tillbaka Natos transformeringshögkvarter ”ACT” i Virginia.

Frankrike stödjer också aktivt tvåprocentmålet som Paris hoppas uppnå före 2025, vilket förväntas motsvara en försvarsbudget på 50 miljarder euro.

Frankrike önskar dock först och främst föra alliansen tillbaka till dess ursprungliga uppgifter ”det kollektiva försvaret”. Paris motverkar även de två övriga åtaganden som framgår i Natos strategiska koncept från 2010. Utöver ”territorialförsvaret” har Nato två andra ansvarsområden, dels ett åtagande att kunna agera som ”främsta internationella krishanteringsorganisation”, dels ett åtagande att främja och vidareutveckla konceptet ”Cooperative Security- Samverkande Säkerhet” med bl a partnerländer utanför alliansen.

Förvisso medverkade Frankrike i utarbetandet av Natos strategiska koncept och är idag fortsatt aktivt i utvecklandet av verk-

tyg och militära förmågor för att bemöta de nya hotbilderna, bl a på cyberområdet och till stöd för ett starkare cyberförsvar. Men först och främst bör alliansen begränsa sig till Natos territorialförsvaret. Militära verktyg som kan tänkas ha civil-militära ändamål, vill Frankrike helst se utvecklas utanför Nato.

Franska försvarsindustriella intressen förklarar, i mångt och mycket, denna hållning. Med det finns också krafter i Paris, bland ledande militärer och politiker, som vill undvika Nato i syfte att begränsa det amerikanska politiska och försvarsindustriella inflytandet i Europa.

Kärnvapeninnehavet utgör en avgörande komponent i den franska försvars- och avskräckningsförmågan. Den har med utvecklingen i Ryssland blivit en allt viktigare del av den franska avskräckningspolitiken. I det aktuella pressade budgetläget har ex kärnvapnen hittills varit helt förskonade från neddragningar. Det planeras istället för avsevärda anslagshöjningar på grund av omfattande moderniseringsbehov.

EU:s eller ”Europas” försvars- och säkerhetspolitiska roll?

Frankrike har länge hyst långtgående ambitioner för vidareutvecklingen av en gemensam försvars- och säkerhetspolitik inom EU. Med Brexit såg Paris en ny oväntad möjlighet att fördjupa försvarssamarbetet i Europa.

PESCO – dvs det strukturerade samarbetet inom ramen för Lissabonfördraget, var Paris initialt aktivt pådrivande i. Med CARDS-instrumentet skulle också EU:s försvarsplanering vidareutvecklas och således sätta ramen för framtagandet av de nya militära förmågor som EU ansågs sig behöva. Försvarsfonden erbjuder lämpliga offentliga medel för att få igång ett samarbete över nationsgränserna.

Valet av Trump underlättade också, skulle nog många cyniska tungor påstå. Med hänvisningar till den s k ”osäkerheten” som den nya amerikanska administrationen ansågs och anses innebära för Europa har man sökt utverka politiskt stöd och förståelse också hos traditionellt skeptiska EU-länder. Frankrike var också pådrivande i framtagande av politiska skrivningar om ”vikten av komplementaritet med Nato” varmed man hoppades lugna ned de mer oroade europeiska allierade, som i första hand ser Nato som främsta garant för sin säkerhet.

Med begreppet ”strategisk autonomi” har man velat lägga grunden för ett ”oberoende europeiskt försvar” med förmåga att agera autonomt.

Frankrikes geografiska fokus och nationella ”hotbild” är, som tidigare framhållits, av förklarliga skäl inte öst och Ryssland, utan syd! Det är framförallt terroristhotet samt en okontrollerad migration från bl a Västafrika, Sahel och Nordafrika som hotar franska intressen. Kortsiktigt ligger således fokus på Frankrikes politiska och militära agerande på Syrien, Libyen Sahel-regionen och relationen till Nordafrika, detta i syfte att förhindra ytterligare terrordåd på fransk mark samt att preventivt söka bemöta migrationstrycket.

Samma ansats bör, enligt Paris, gälla för Europa som helhet. För Frankrike börjar terroristbekämpningen inte längre vid Hindukush utan i Sahel och Syrien.

EU:s övergripande prioritet är att värna stabiliteten och en positiv ekonomisk och social utveckling i Europa. Därmed bör Europa, enligt Paris, driva på utvecklandet av en gemensam asyl- och migrationspolitik, en gemensam och förbättrad gränskontroll (Schengen, Frontex) liksom en gemensam underrättelseinhämtning. Denna bredare ansats definierar idag Frankrikes övergripande

politiska och militära agerande, också i det sydliga närområdet. Med president Macron har dessa tendenser om något förstärkts!

En annan för Frankrike central fråga – som något påminner om USA:s påtryckningar på de allierade i Nato – är att åstadkomma en bättre och mer rättvis ”bördefördelning” inom EU i vad som uppfattas som legitima gemensamma europeiska intressen. Frankrike är bl a starkt pådrivande i behovet av ytterligare militärt stöd till Mali/Sahel samt ytterligare finansiering till G5-Sahel-länderna.

Hotet från öst och från Ryssland ser Paris i första hand som en utmaning för de baltiska länderna och östeuropeerna. Paris har i dagsläget förvisso inga illusioner längre gällande Moskva.

Det franska kärnvapenparaplyet förblir emellertid Frankrikes främsta avskräckningsinstrument – så har det varit sedan De Gaulle och så är det än idag. Om något har utvecklingen i Ryssland och upprustningen av den ryska kärnvapenarsenalen ytterligare befäst denna doktrin och franska historiska hållning. I den franska vitboken (motsvarande den svenska försvarsberedningen och som täcker perioden fram till 2028) kommer kärnvapnen att fortsatt utgöra grundpelaren i den franska avskräckningspolitiken, samtidigt som det franska försvaret och den franska försvarsindustrin aktivt vidareutvecklar nya förmågor för att bemöta hybrida hot med nya offensiva system. AI (Artificiell Intelligens) har i sammanhanget särskild hög prioritet i den franska vitboken.

Ny syn på EU-samarbetet

Med utvecklingen inom EU och den utveckling som PESCO idag tagit, där numera ett flertal EU-länder ingår, har Frankrike idag ändrat sin syn och ansats. Denna nya ansats återspeglar samtidigt Frankrikes nya övergripande syn på det framtida samarbetet i

Europa, också i hanteringen av framtida gemensamma säkerhetsutmaningar i Europa, och i världen.

I den omdaning av Europa som Macron aktivt driver, önskar han vidareutveckla EU i riktning av olika ”projektsamarbeten”, inom prioriterade politikområden. Eurozonssamarbetet, Schengen, en framtida energiunion, eller också det fördjupade försvarssamarbetet.

På försvarsområdet i synnerhet, önskar Frankrike se en mindre grupp ”politiskt villiga och militärt kapabla länder” gå vidare i ett fördjupat samarbete. Utvecklingen med PESCO möter således inte längre franskt gillande. Här skiljer sig tydligt de franska och tyska positionerna – liksom svensk position.

Grundsynen i Paris på Lissabonfördraget är att det inte längre fungerar och att hela EU-samarbetet bör tänkas om. Man vill ha mindre konstellationer som effektivt bemöter de hot och utmaningar Europa står inför men samtidigt bemöter medborgarnas förväntningar.

Frankrike erkänner givetvis också att en likartad utveckling innebär att landet får ett större inflytande och på nytt kan sätta dagordningen och påverka inte minst den försvarspolitiska dagordningen i en för Paris önskad riktning.

Utan Storbritannien och med ett försvarspolitiskt, av historiska skäl, försiktigt Tyskland, har Paris föga förvånande insett att man kommer att kunna inta den framtida ledande säkerhetspolitiska aktörsrollen i Europa.

Ett nytt koncept för framtida militära insatser håller i dagarna på att tas fram: ”European Intervention Initiative/EII”. En sorts ”doktrinär battlegroup” som dock inte ska ingå i PESCO, då Frankrike skulle riskera förlora i inflytande och kontroll. Det

nya initiativet skall enligt Paris ligga utanför både EU och Nato!

Parallellt, bygger Frankrike upp starka bilaterala militära relationer med ett framtida Storbritannien utanför EU samtidigt som det bilaterala samarbetet med USA fördjupas. Ingen av de franska insatserna i vare sig Mali eller Sahel är idag möjliga utan amerikanskt militärt stöd.

Bilaterala samarbeten byggs också upp med länder utanför den transatlantiska regionen, exempelvis i Gulfen med Förenade Arabemiraten, eller i Asien med Indien som ny privilegierad partner.

Trenden med allt fler bilaterala konstruktioner följer också andra länder, inklusive vi själva. Flertalet tidigare bilaterala militära samarbeten bland europeiska länder har framförallt handlat om att utöver artikel 5 också åstadkomma bilaterala försvarsåtaganden från USA. Sverige utgör inget undantag. Utöver vårt eget samarbetsavtal med USA, har vi i Norden de senaste åren verkat för att fördjupa samarbetet med Finland, men därutöver också med länder som Storbritannien eller Polen. Tillsammans med flera nordiska länder deltar vi exempelvis i brittiskledda JEF. Storbritannien å sin sida, är efter Brexit angelägen att hålla sig innanför den europeiska säkerhetspolitiska kontexten och söker vidareutveckla bilaterala militära samarbeten, utöver Frankrike också med andra EU-länder. Listan kan göras lång!

Nya trender

Sammanfattningsvis noteras ett antal nya trender i riktning av:

- en större ”mellanstatlighet” i de europeiska och euroatlantiska säkerhets- och försvarspolitiska samarbetet, utanför de etablerade multilaterala ramarna – med, som konsekvens, en försvagning av det multilaterala systemet.

- Stormakternas roll stärks – på bekostnad av de mindre och mellanstora länder.
- En minskad insyn- och ett minskat medinflytande av övriga medlemsländer i EU och Nato i policyformulering och i beslutsprocesserna. (Vi ska åtminstone vara medvetna om dessa konsekvenser varje gång vi står inför ett beslut om att ingå i nya begränsade strukturer utanför befintliga multilaterala ramverk eller när vi överväger ingå i framtida militära ”coalition of the willing-insatser”...).
- I Europa och i EU- samarbetet ser vi ett Frankrike som målmedvetet verkar i riktning av att, efter Brexit, kunna återintäna den ledande och dominerande rollen i Europa på det säkerhetspolitiska- liksom på det försvarsindustriella området med en fortsatt självklar fokus på det sydliga närområdet.
- Samtidigt utvecklar Frankrike men också många andra EU-länder nya bilaterala och sub-regionala försvarssamarbeten som samtidigt riskerar bidra till en försvagning av de befintliga europiska och euroatlantiska strukturerna. Också detta ska vi vara medvetna när vi står inför egna framtida säkerhetspolitiska vägval.
- Tyskland lär av såväl historiska som geografiska skäl bibehålla fokus på öst. Landet värnar också fortsatt om en stark transatlantisk länk och Nato.
- USA lär – också under president Trump – upprätthålla sina försvarsåtaganden inom Nato med utgångspunkt i transaktionella egenintressen, politiska, ekonomiska och försvarspolitiska. Europa med Frankrike, Storbritannien, Tyskland och Polen i spetsen, uppfattas också framöver förbli USA:s främsta politiska allierade i världen. Men USA kommer fortsätta utkräva, från de allierade, ett större finansiellt och militärt ansvarstagande i och utanför Europa.

Vad är så slutsatserna för Sverige? Vad innebär den franska ambitionsförklaringen för svensk säkerhetspolitik och vilka nya krav ställer den på ett framtida svenskt totalförsvar?

Detta, mina damer och herrar, får talarna efter mig söka besvara.

Författaren är Sveriges ambassadör i Frankrike.

Digitaliseringen och försvarets utveckling

av Bo Dahlbom

I KRIGSVETENSKAPSAKADEMIENS PROJEKT “KV21 – Krigsvetenskap i det 21:a århundradet” ingår ett delprojekt “Teknisk utveckling” med Mats Olofsson som projektledare. Detta delprojekt sammanfattar sina slutsatser i en rapport “Det digitaliserade försvaret – teknikutvecklingens påverkan på försvarsförmågan” (2017). När projektet presenterades

på en konferens i april 2018 ombads jag ge min syn på digitaliseringen, dels lite bredare, dels med särskild inriktning på försvarets utveckling. Den här texten är det underlag jag använde för min presentation.

Projektrapporten ger en mycket god översikt över all den digitala teknik som är under utveckling med relevans för Försvarsmakten.

Den innehåller också intressanta resonemang om försvarets plats i samhället, om dess kunskapsförsörjning, om betydelsen av innovationsförmåga och en svensk försvarsindustri. Rapporten avslutas med rekommendationer om vad som särskilt behöver beaktas i försvarets framtida utveckling.

Jag har valt att inte särskilt kommentera rapportens resonemang eller slutsatser, utan i stället vill jag bara betona det som kan sägas vara rapportens huvudbudskap: Den tekniska utvecklingen styr samhällets utveckling, inklusive den militära, och digitaliseringen innebär att Försvarsmakten står inför stora förändringar som är beroende av samhällsutvecklingen i stort.

Många menar att digitaliseringen kommer att innebära lika stora förändringar av samhällen och deras verksamheter som en gång industrialiseringen.¹ Enda skillnaden är att utvecklingen den här gången går betydligt fortare. Här ska jag, kopplat till sex trender, försöka summera den riktning vi idag kan se avseende digitaliseringen. Avslutningsvis ska jag helt kort försöka peka ut den riktning dessa trender i sin tur innebär för försvarets framtida utveckling.

Automatisering

Industrialiseringen innebar en automatisering av manuella arbetsuppgifter. Maskiner tog över en del av hantverket. Digitaliseringen innebär en automatisering av intellektuella arbetsuppgifter.

För några år sedan varnade Oxford-forskarna Carl Frey och Michael Osborne² för att digitaliseringen redan de närmaste 20 åren skulle automatisera bort hälften av den nuvarande sysselsättningen. Robotar av allehanda slag, inklusive självstyrande bilar, bussar och lastbilar, och allt intelligentare programvaror skulle komma att göra många av oss arbetslösa, inte bara chaufförer, äldre-

vårdare och pizzabud, utan även journalister, advokater och, till och med, mannekänger och popsångare.

Även om dessa framtidsprognoser mildrats en smula under de sista två åren så är det väl ingen som ifrågasätter att vi kommer att få uppleva en accelererande automatisering. Denna kommer naturligtvis också att omfatta försvaret. Där finns ju inte bara ekonomiska skäl till automatisering: med drönare slipper man riskera välutbildade piloters liv och hälsa. De kan bidra med sin kompetens på distans, om drönarna alls behöver hjälp från mänskliga hjärnor att utföra sina uppgifter.

Robotar, sensorer, artificiell intelligens – hur kommer försvaret att förändras av dessa tekniker? Och hur fort kommer förändringen att ske? Redan på 1990-talet talade man i USA om digitaliseringen av försvaret som en revolution (“Revolution in Military Affairs”). Som på andra områden innebär digitaliseringen av försvaret att människor behöver utföra mindre av enkla, lågproduktiva uppgifter och mer av högproduktiva, specialiserade uppgifter. Digitaliseringen innebär ett försvar med betydligt färre människor och mycket mer teknik i form av sensorer, robotar och artificiell intelligens.

Om den svenska försvarsmakten ska kunna behålla sin slagkraft måste den hänga med i automatiseringen, i utvecklingen av ett högteknologiskt försvar. Hur behöver försvaret utvecklas, vilken riktning behöver utvecklingen ta för att klara denna utmaning?

Systemisering

Industrialiseringen innebar uppbyggnaden av system av alla de slag: produktionssystem, logistiksystem, transportsystem, energisystem – men även skattesystem och rättssystem. I slutet av 1900-talet framhölls ofta de svenska

ingenjörernas systemkompetens som en av landets viktigaste tillgångar.

Digitaliseringen driver på detta systembyggande, systemiseringen av samhället. Samhällets delar bli allt mera förbundna med varandra, vårt samhälle integreras alltmer i det globala samhället. I digitaliseringen kompletteras industrisamhällets infrastrukturer och system med Internet. Vi använder redan Internet på mängder av väsentliga tjänsteområden: information, kommunikation, medier, bank, finans etc, således vad som ibland kallas "människornas internet". Under de närmaste åren kommer denna användning att spridas till områden som hälsovård och utbildning. Då kommer vi också att få se utvecklingen av "sakernas internet", dvs användning av Internet i transporter, energisystem, produktionssystem, fastighetsförvaltning, etc. Samhällets olika öar byggs samman i en allt tätare världsväv som omfattar såväl den virtuella som den fysiska verkligheten. Samhället växer samman med Internet, samhället blir Internet.

Internet erbjuder nya möjligheter till övervakning och kontroll, nya säkerhetslösningar. Samtidigt innebär Internet nya möjligheter till intrång och skadegörelse. Inte minst utgör attacker mot Internet självt ett allt allvarligare hot när samhället blivit i det närmaste identiskt med Internet. De attackerna pågår nu hela tiden och utförs av alla möjliga sorters aktörer.

Att försvara samhället Sverige innebär i växande grad att försvara Internet. Till och med transportsystem, produktionssystem och energisystem kommer i andra hand, helt beroende som de är av Internet. Det var länge sedan det svenska samhället kunde sägas sammanfalla med det svenska territoriet. Industrisamhället är identiskt med sina försörjningssystem, i digitalsamhället är det Internet som till varje pris måste försvaras.

Allt annat är sekundärt. Utan Internet fungerar inga av dagens försörjningssystem.

Svensk offentlig sektor har på 2000-talet digitaliserats långsammare än i många andra länder. Trots att medborgarna ligger långt framme och har god tillgång till Internet, gör detta att det svenska samhället idag är mer sårbart än det borde vara. Här har Försvarsmakten en given roll att inom ramen för en satsning på totalförsvaret driva på utvecklingen i övriga myndigheter.

Global konsumtion

År 1992 brukar man säga, var det år då Hollywood övertog Pentagons roll som huvudfinansiär av teknikutvecklingen. Satsningarna på automatisering, utvecklingen av Internet, av sensorer och robotar drivs idag av de digitala jättarna i USA och Kina, och de spelar i vår tid samma roll som oljebolag och bilföretag gjorde i industrisamhället. Om man vill hänga med i digitaliseringen måste man använda sig av deras tjänster.

Den globala konsumentmarknaden utmärks av högt tempo, innovationer och en konkurrens som är mycket hårdare än den vi känner från kapprustningen under kalla kriget. Det innebär att man för att hänga med i digitaliseringen måste följa utvecklingen på denna marknad. De digitala giganterna³ driver teknikutvecklingen och erbjuder tjänster som är överlägset mycket bättre än allt annat. Amazon Web Services erbjuder molntjänster med en funktionalitet som vida överträffar det vi kan få av mer lokala leverantörer. Men kan svenska myndigheter göra sig beroende av amerikanska, globala leverantörer av tjänster? Vilka beroendeförhållanden skapar inte detta?

Upphandlingen av kommunikationsteknologi till de sk blåljusmyndigheterna visar på vilka utmaningar man ställs inför. Valet

står mellan att använda den infrastruktur som betjänar konsumentmarknaden eller att upphandla och drifta separata lösningar. Väljer man det senare alternativet får man räkna med att ha en lösning som snabbt blir omodern jämfört med konsumentmarknadens som förnyas i ett tempo som ingen myndighet kan hålla.

Försvarmakter ställs inför liknande utmaningar. Teknikutvecklingen måste ske tillsammans med de globala, digitala aktörerna. Rädslan för att bli beroende av utländska leverantörer får inte leda till att vi avskärmar oss och väljer lokala lösningar. Då hamnar vi bara ännu mer på efterkälken i utvecklingen och blir på sikt mer sårbara mot hot. I stället måste vi acceptera att vi lever i en värld av globala beroendeförhållanden och agera därefter.

Big data

Med olja drevs maskinerna som formade industrisamhället. Av data byggs de tjänster som utgör digitalsamhället.⁴ Genom att man samlar in och bearbetar data blir verksamheter mer effektiva och utvecklingsbara. Ju mer och bättre data, ju bättre algoritmer för bearbetning av data, desto effektivare kan verksamheter bli. Om vi har tillgång till all data vet vi var alla resurser finns, vi kan följa dem genom alla processer, vi kan styra och verifiera. Algoritmerna är digitalsamhällets maskiner.

Dagens digitala system påminner om gårdagens informationssystem, med en viktig skillnad, nämligen att datainsamlingen i de digitala systemen automatiseras. När data inte längre behöver matas in manuellt sker ett språng i mängden tillgänglig data som innebär en kvalitativ förändring. En fantastisk utveckling av datorteknikens prestanda i kombination med allt intelligenta program-

vara och lärande system innebär en radikal ökning av databearbetningen.

Globala plattformar som Google, Facebook och Amazon samlar in enorma mängder data om oss användare. Dessa data används sedan för att skraddarsy reklam och tjänster. Data är dessa företags hårdvaluta tillsammans med de algoritmer som bygger tjänster av data. När data började användas för att skraddarsy reklamen myntades uttrycket "data är den nya oljan". När andra tillämpningsområden, som självstyrande bilar, kameraövervakning, förebyggande hälsovård, översättning och lärande system, får tillgång till stora datamängder ökar insikten om datas betydelse i digitalsamhället.

Digitaliseringen inriktas nu på utveckling och spridning av sensorer av alla de slag – i bilar, kroppar, maskiner, fastigheter – för insamling av en snabbt växande mängd data i kombination med utveckling av allt intelligentare programvaror för bearbetning av dessa data. Automatiseringen är beroende av data, systemiseringen görs för att man ska kunna samla in och använda data. Självstyrande fordon, drönare, övervakningssystem – allt handlar om stora datamängder och mycket snabb behandling av dessa.

Långsamt växer insikten om hur alla verksamheter förvandlas när data blir tillgängliga och kan användas. Det gäller produktion, transporter, energiförsörjning, utbildning, hälso- och sjukvård, rättsväsendet, politik – och på sikt naturligtvis även försvaret. Försvaret får en ny och snabbt växande försvarsgren: cyberförsvaret.

Data blir den viktigaste resursen även för Försvarmakten i digitalsamhället. Det är i arbetet med data som Sverige försvaras och försvaret måste ha den digitala kompetens som detta kräver. Det är en kompetens som måste genomsyra hela försvaret.

Plattformer

Internet är en plattform, öppen för alla, en global marknadsplats om man vill, där alla är välkomna att utbyta idéer, köpa och sälja, styra och ställa. De stora digitala företagen är alla plattformsföretag och det samhälle som digitaliseringen driver fram får alltmer karaktär av plattform.⁵

Plattformar är inget nytt fenomen. Marknader är plattformar, men det är när plattformarna blir digitala som nya möjligheter skapas. Företag som börjar använda digitala plattformar kan snabbt konkurrera ut företag som sitter fast i de gamla produktionssystemen. Företag som vill överleva måste själva utveckla plattformar för att kunna delegera processer till leverantörer och kunder, uppmuntra tredjepartsutvecklare, nätverka med konkurrenter och kunna ge bättre service genom detaljerad dataanalys och ökad kundkännedom.

Många verksamheter kommer att förändras av plattformarna. Detta gäller särskilt utbildning, hälso- och sjukvård, energi, bank- och finans, logistik och transporter.⁶ Arbetsmarknaden kommer att förändras liksom offentlig förvaltning. Med sakernas internet kommer ännu mer omfattande förändringar.

När digitaliseringen når dagens offentliga sektor kan den äntligen vända blicken utåt. I stället för att vrida och vända på den gamla fabriken kan man förlägga verksamheten utanför sjukhuset, skolan, polishuset, ute hos medborgarna. Tänk vilka resurser man då får tillgång till, tänk vilken kvalitet och vilket överflöd av tjänster man kan leverera. Professionernas insatser kompletteras av mycket kompetenta amatörer.

Kan totalförsvaret bli en plattformsverksamhet? Kan totalförsvaret erbjuda alla medborgare ett enkelt sätt att bidra, kan det ta tillvara all den kompetens som finns i

2000-talets kunskapssamhälle, alla de resurser som finns i samhället? Kan försvaret självt erbjuda medborgarna en plattform för samarbete och innovation?

Kanske är den idén för tidigt väckt. Men riktningen torde ändå innebära en tätare integration mellan försvaret och resten av samhället. En tätare integration när det gäller utbildning och forskning, infrastruktur, logistik och transporter, telekommunikation och IT. Försvaret vävs ihop med övriga samhället, bidrar till dess utveckling, använder dess resurser. Försvaret blir mer närvarande, mer integrerat i medborgarnas vardag.

I diskussioner om Försvarets relation till civilsamhället är det vanligt att man oroar sig över robustheten hos den civila infrastrukturen:

Samtidigt kan konstateras att den allmänt tillgängliga civila forskningen och utvecklingen inte alltid är tillämplig militärt utan kompletterande åtgärder. De civila produkterna möter ofta inte militära krav avseende exempelvis robusthet, redundans och säkerhet. De fungerar inte heller alltid i alla de miljöer och under alla de betingelser som militära produkter förväntas fungera. Anpassning till militära krav och infogande i militära system är därför många gånger en kostnads- och tidskrävande process.⁷

I takt med det moderna tekniksamhällets utveckling blir detta samhälle så beroende av sina tekniska system att det till skillnad från förr inte kan överleva utan dessa. Det gör att krav på robusthet blir lika viktiga i civilsamhället som för Försvarets makt.

Industrisamhällets fabriker var slutna system där obehöriga ej ägde tillträde. Digitalsamhällets plattformar är öppna, men i gengäld ständigt övervakade. En försvarsmakt som utvecklas med digitaliseringen blir mer öppen, mer integrerad i civilsamhället. Den blir bättre på övervakning och mindre inbegränsad av stängsel. Försvaret har en stolt

tradition av sådan integration med värnplikt, reservofficerare, bilkåren, hemvärnet, m fl organisationer, som viktiga inslag. Många av dessa organisationer bildades under beredskapstiden och har sin grund i industrisamhällets krigföring. Digitaliseringen ger anledning att se över dessa organisationer och deras roll och forma nya organisationer anpassade till digitala försvarsbehov.

Revolution

Om digitaliseringen är en revolution jämförbar med den industriella revolutionen kan vi se fram emot ett 2000-tal med mycket stora och omfattande förändringar.

Den industriella revolutionen förvandlade ett fattigt samhälle med småskaligt hantverk till ett samhälle med storskaliga industriella produktions- och transportsystem. Vi fick en global ekonomi med komplexa försörjningssystem och ett överflöd av varor av alla de slag, ett samhälle helt beroende av säkerheten hos dessa globala försörjningssystem.

Försvarsmakten blev på 1900-talet en viktig del av detta komplexa försörjningssystem, en beställare som kunde driva utvecklingen av nya produkter, särskilt på försvarsteknikområdet. Eisenhower kunde med rätta tala om ett militär-industriellt komplex av stor betydelse för utvecklingen.

Digitaliseringen har på två decennier gjort våra samhällen helt beroende av Internet. De mäktigaste företagen är idag de stora digitala jättarna: Apple, Google, Amazon, Facebook och, i Kina, Tencent, Alibaba, Baidu, m fl. Ett företag som Tesla har på bara 5 år med sina elbilar vänt upp och ned på den gamla bilindustrin. Nu satsar alla på självstyrande elbilar med bilpoolslösningar för ett fossilfritt samhälle där bilen blivit en tjänst levererad från en global, digital plattform. Företag som Uber och Airbnb har med enkla medel

kunnat utmana industrisamhällets affärsmodeller och anställningsformer.

Den digitala revolutionen ger oss ett överflöd av globalt tillgängliga, digitala tjänster och förvandlar tjänstebanscher som utbildning, sjukvård, bank- och finans, information, medier, kultur och underhållning. Den förvandlar industriföretagen till programvaruföretag när de kompletterar sina produktionssystem och produkter med digitala plattformar för övervakning och fjärrstyrning av maskiner, fordon, fastigheter, och med ett stort antal tjänster för effektivare, intelligentare, enklare användning, felsökning och reparation. Den digitala revolutionen förändrar också försvaret och dess sätt att leverera sina tjänster till civilsamhället.

Slutsatser

Vi kan sammanfatta diskussionen ovan i ett antal rekommendationer för försvarets framtida utveckling. Dessa anger en riktning, trender som försvarsutvecklingen behöver förhålla sig till. 2000-talets försvar kommer att kännetecknas av snabb och ständig förändring, ökande digital kompetens och inriktning på försvar av Internet, tilltagande beroende av den globala teknikutvecklingen och tätare integration i civilsamhället, dess innovationer och teknikutveckling.

Om vi ser tillbaka på de senaste 20 åren av den svenska försvarsmaktens utveckling slås vi av hur snabbt förändringar numera sker. När Sovjetunionen år 1991 föll och det kalla kriget var över, dröjde det inte länge förrän Sverige ersatte den gamla idéen om att försvara territoriet med att i stället utveckla ett nätverksbaserat försvar med internationella insatsstyrkor. Sedan inledde Putin en serie äventyr med Georgien, Ukraina och Krim, och vips vände vi tillbaka till att försvara territoriet. Gotland fick åter stridsvagnar, värnplikten återinfördes och

luftvärnet förstärks. Nu sägs det kalla kriget vara tillbaka.

Om vi försöker se 20 år in i framtiden kan vi räkna med att förändringarna kommer att vara ännu större. Vi måste vänja oss vid att försvaret, liksom andra verksamheter i vår tid, måste befinna sig i ständig förändring. Om digitaliseringen verkligen är den samhällsrevolution som många säger, kommer försvaret av vårt samhälle att förändras för att både ta tillvara de nya möjligheter och möta de nya hot som digitaliseringen innebär.

Efter en kort utflykt i det nätverksbaseade försvaret verkar det svenska försvaret vara på väg tillbaka i 1900-talets försvar av industrisamhället. Men lika lite som vi kunde försvara 1900-talets industrier med 1800-talets bondearmé, lika lite duger 1900-talets försvar till att försvara digitalsamhället.

Oavsett hur den försvarspolitiska diskussionen förs idag kommer vi att behöva utveckla ett försvar i allt snabbare och ständig förändring, där automatisering spelar en allt större roll, där vårt beroende av Internet och resten av världen bara växer och där teknikutvecklingen drivs fram av amerikanska och kinesiska, globala konsumentmarknadsföretag.

På 1900-talet kunde försvaret utvecklas i nära samarbete med de svenska storföretagen. Försvaret beställde, företagen utvecklade och levererade. I 2000-talets högre tempo och med många fler aktörer behöver försvaret ta en mer aktiv roll i utvecklingen för att kunna hänga med. Man måste hela tiden förnya sina tekniska lösningar och mer fungera som testbädd för ny teknik än som beställare med stora kontrakt. Detta kräver en annan organisation och annan sorts personal än den man idag förfogar över.

Försvaret behöver utveckla sin kompetens för att försvara Internet. Databehandling och datavetenskaplig kompetens blir avgörande för vår försvarsförmåga, vilket kräver

ett försvar som snarare utgör en integrerad dimension i samhälle och näringsliv än en separat institution vid sidan om civilsamhället. Försvaret behöver på sikt se sig mer som en plattform för samarbete med civilsamhället än en fabrik vid sidan om samhället.

För att kunna hänga med i den globala, digitala utvecklingen behöver det svenska försvaret ett nära samarbete med svenska digitala spetsföretag, med forskning och utveckling. Genom att investera i startups och digitalt nyföretagande skulle försvaret aktivt kunna bidra till utvecklingen av Sverige och med sina satsningar bidra till tillväxt och företagande, som det gjorde på 1900-talet, men med nya metoder.

Mer konkret innebär detta att försvaret behöver se över hur man bedriver sin utbildning och forskning. Utbildning av försvarets personal sker fortfarande i särskilda specialistskolor. Forskningsresurser inom försvarssektorn tillfaller fortfarande väsentligen sektorsforskningsorgan som i betydande utsträckning för en tillvaro i utkanten av, eller utanför, det internationella forskarsamhället. Som en konsekvens av detta förblir försvarssektorns kompetensförsörjning ineffektiv och kostnadskrävande. I stället för att söka de bästa leverantörerna på marknaden fortsätter man att förlita sig på egen produktion.

Man behöver se över hur man i allt högre grad kan förlita sig på civilsamhällets infrastruktur, logistik och transportsystem och bidra till dess säkerhet, till att dess sårbarhet minskar. Detta gäller också kommunikation- och IT-lösningar. Försvaret vill, som man ofta säger, i det längsta behålla "rådighet" över sin kommunikation, men det vi behöver är i stället ett bättre samarbete mellan försvar och civilsamhälle genom att försvaret gör sig beroende av civilsamhällets system och därigenom bidrar till deras säkerhet och robusthet. Vi måste lösa säkerhets- och robust-

hetsproblem tillsammans. Endast så kommer vårt samhälle att kunna fungera väl.

Vi har gått från en teknisk utveckling dominerad av försvaret, till en teknisk utveckling finansierad av konsumentmarknaden. En väl fungerande försvarsmakt blir bara mer och mer integrerad med övriga samhället. Militär kompetens förlorar alltmer av sin egenart, kriget är inte längre något som pågår utanför samhället, utan blir allt mer en verksamhet invävd i samhället.

Bröderna Wilbur och Orville Wright var cykelreparatörer och hade byggt sitt flygplan själva av bomullstyg och träribbor.⁸ Det hade en enkel fotogenmotor, som de också byggt själva med hjälp av en mekaniker. De fem personer som såg på när bröderna Wright i december 1903 flög för första gången var

alla säkra på att det här med flygmaskiner var riktigt idiotiskt. Vilken vettig människa skulle vilja åka med den där bräckliga maskinen och varför skulle människor flyga? Om digitaliseringen verkligen är en revolution jämförbar med den industriella så är vi i ett liknande läge som de där åskådarna när vi ser oss omkring på dagens robotar och sensorer, digitala plattformar och VR-glasögon. Rycker vi på axlarna som de gjorde? Tvivlar vi på att det kommer att bli något av alla dessa taffliga prototyper? Gör vi det är vi kanske inte rätt personer att ägna oss åt utvecklingen av framtidens försvar.

Författaren är professor i informationsteknologi vid Göteborgs universitet.

Noter

1. Brynjolfson, Erik och McAfee, Andrew: *The Second Machine Age. Work, Progress and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*, Norton, New York 2014.
2. Frey, Carl och Osborne, Michael: *The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerisation?* Oxford Martin School 2013, www.oxfordmartin.ox.ac.uk.
3. Galloway, Scott: *The Four: The Hidden DNA of Amazon, Apple, Facebook and Google*, Penguin, London 2017.
4. Mayer-Schönberger, Viktor och Cukier, Kenneth: *Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think*, Houghton Mifflin Harcourt, Boston 2013.
5. McAfee, Andrew och Brynjolfsson, Erik: *Machine, Platform, Crowd. Harnessing Our Digital Future*, Norton, New York 2017.
6. Parker, Geoffrey; Van Alstyne, Marshall och Choudary, Sangeet: *Platform Revolution. How Networked Markets Are Transforming the Economy and How to Make Them Work for You*, Norton, New York 2016.
7. von Sydow, Björn: *Forskning och utveckling på försvarsområdet*, SOU 2016:90, s 47.
8. McCullough, David: *The Wright Brothers*, Simon & Schuster, New York 2015.

Teknologiutvikling og militære operasjoner

av Sverre Diesen

TEKNOLOGIUTVIKLINGEN KARAKTERISERES VED to hovedtrender, høy utviklingshastighet og en hittil ukjent spredningseffekt som i seg selv er en konsekvens av informasjonsteknologien. Denne utviklingen har to sentrale konsekvenser for fremtidige konflikters karakter, henholdsvis i øvre og nedre del av konfliktspekteret. I øvre del påvirker det konseptene for høyintensiv krigføring, spesielt ved fremveksten av presisjonsstyrte og autonome våpen organisert i nettverk. I nedre del av konfliktspekteret skaper det nye operasjonsdomener og operasjonsmuligheter for såkalt hybridkrigføring.

Konsekvenser for høyintensiv krigføring

En oversikt over de militærteknologiske felter hvor utviklingen nå skjer raskest vil måtte omfatte disse:

- Missilvåpen, både kryssermissiler og ballistiske missiler
- Ubemannede systemer i alle domener
- Presisjonsstyrt ammunisjon
- Forbedrede sensorer
- Direktive energivåpen

Globalt skaper spredningseffekten mulighet for mindre stater og ikke-statlige aktører til å skaffe seg våpensystemer som før var forbeholdt stormaktene. Dette skjer både fordi kunnskaper som før var holdt innenfor statskontrollerte vitenskapelige og industrielle miljøer nå kan distribueres legalt eller illegalt og fritar mange aktører fra behovet for å drive egen forskning. Dernest innebærer nye produksjonsmetoder – såkalt additiv

produksjon, eller 3D-printing – at også produksjonen av avansert utstyr forenkles.

Konseptuelt fører utviklingen til fremvekst av nektelsesstrategier – også kjent som Anti-Access/Area Denial (A2/AD) – i første rekke knyttet til de såkalte «global commons», der stormaktens kontrollambisjon kan utfordres. Dette gjelder spesielt der internasjonale skipsfartsruter passerer gjennom trange farvann og streder som kan dekkes fra land av slike våpen. Ut fra samme logikk bidrar denne utviklingen også til at det må settes spørsmålstegn ved overlevelsesevnen til store og kostbare plattformer i fremtiden, med en mulig dreining mot mindre og enklere plattformer som det vil være økonomisk og praktisk mulig å erstatte hvis de går tapt.

Teknologiutviklingen fører også til at teoriene for nettverkssentrisk organisering av militære styrker blir praktisk mulig, etter at konseptet har vært påvist teoretisk lenge men uten at teknologien har vært tilstrekkelig moden. Dette åpner for et langt sprang i militære organisasjoners evne til å skape operativ effekt ved å komprimere operasjoner og operasjonssykluser i tid ved at alle sensorer, effektorer og beslutningstagere er klienter i samme informasjonsnettverk.

Konsekvenser for lavintensiv krigføring

Generelt ser vi i vår tid en økende betydning av irregulære maktmidler relativt til konvensjonell krigføring. Dette har flere årsaker, men en av de viktigste er at informasjons- og kommunikasjonsteknologien åpner helt nye domener for irregulær maktbruk, henholdsvis informasjonsdomenet og

cyberdomenet. Spesielt i den nedre enden av konfliktspekteret, skaper informasjonsteknologien helt nye muligheter for påvirkningsoperasjoner, spesielt når all nyhetsformidling er digitalisert og store befolkningsgrupper benytter ikke-redaktørstyrte sosiale medier som primærkilde.

Det er denne utviklingen som har gjort betydningen av å vinne kampen om virkelighetsbeskrivelsen og den politiske legitimiteten i en konflikt – den såkalte «kampen om narrativet» – til et avgjørende operasjonsdomene, der begrepet informasjonsdominans blir like avgjørende som luft- eller sjøherredømmet er i de fysiske domenene. Derfor er det også her, snarere enn ved spektakulære hackeroperasjoner for å overta computerstyrt infrastruktur, at cyberoperasjoner har sitt største potensial i moderne konflikter, ved siden av etterretningsinnhentning. Det er denne utvidelsen av de irregulære virkemidlene til også å omfatte domener som før ikke eksisterte som, riktignok også sammen med enkelte andre forhold, er med på å forskyve balansepunktet mellom regulære og irregulære virkemidler i favør av de irregulære og skape vår tids fokus på såkalt «hybridkrigføring».

Konsekvenser for forsvarskonseptene i de nordiske land; Finland, Norge og Sverige

Utviklingen av avstandsleverte presisjonsvåpen, autonome systemer og avanserte sensorer innenfor et nettverkssentrisk konsept er spesielt interessant for de tre nordiske land Finland, Norge og Sverige, som alle er karakterisert ved små befolkninger, store territorier og små militære styrker – det vil si ved et meget vanskelig forhold mellom tid, rom og styrker til rådighet i et moderne konfliktscenario. Kombinert med en kostnadsutvikling som fører til stadig reduksjon av forsvarsstrukturene innebærer dette at forsvarskonsepter basert på tradisjonelt territorialforsvar i stigende grad er umulig. Utviklingen peker i stedet mot nektelse som

strategisk ambisjon også for våre respektive lands forsvar. Det vil si at behovet for å flytte stadig mindre hærstyrker over store avstander for å engasjere en angriper med direktevirkende våpen kan – og trolig må – erstattes av evnen til å flytte eller forlegge avstandslevert presisjonsild over store avstander basert på informasjon fra et spektrum av ulike sensorer. Evne til gjenerobring av territorium som eventuelt går tapt innledningsvis vil derimot bare være mulig ved felles, alliert innsats.

Avslutning

Teknologiutviklingen går raskt og i en tydelig retning, men det er likevel en betydelig usikkerhet om hva som vil skje, av flere årsaker. For det første påvirker teknologiutviklingen også det vi kan kalle krigens sosiale kontekst, det vil si våre samfunns persepsjon av krigføringens legitimitet og anvendelighet. At nye våpensystemer påvirker slike forhold ved å reise nye etiske og rettslige spørsmål ved krig og krigføring er dronekrigføringen et aktuelt eksempel på – er dette krig eller er det utenomrettslige henrettelser? Utviklingen kan med andre ord føre til at de sosio-kulturelle forutsetninger for og aksept for krig som politisk instrument endres på en måte vi ennå ikke har sett.

Dernest er spørsmålet hvor raskt våre respektive lands forsvar vil evne å ta utviklingen inn over seg. Militære organisasjoner er historisk sett relativt raske til å ta i bruk ny teknologi, men er samtidig notorisk konservative. Det vil si at de alltid søker å ta i bruk ny teknologi for å forbedre inkrementelt sin eksisterende måte å operere på, også der teknologien har potensiale for å skape militære paradigmeskifter. Dette kan forsinke den omstillingen som teknologien realistisk muliggjør. Utviklingen vil derfor komme til å skje i krysspreset fra to grupper – de som

tror vi står foran et paradigmeskifte drevet av teknologiutviklingen og de som hevder at dette bare er blind teknologioptimisme – der fremtidige kriger og konflikter vil være overdommeren.

Författaren är general, kallad ledamot av KkrVA och var 2005–2009 Norges försvarschef.

Välfärden – en förutsättning för ett starkt framtida totalförsvar

av *Sven-Christer Nilsson*

HUR SKA SVERIGES samlade försvarsansträngningar se ut i ett femton- till tjuugoårsperspektiv? Att analysera och komma med förslag till detta, d v s till ett nytt totalförsvar, är vad KV21 handlar om. Och totalförsvaret bygger på många olika unika delar, varav en är det civila försvaret, som med det kalla krigets slut fullständigt avvecklades. När det nu efter tjuugo år ska byggas upp igen som den sittande försvarsberedningen föreslår i sitt första betänkande, är det ju ett helt annat samhälle som ska försvaras. Och många av hoten mot vårt samhälle ser ju annorlunda ut idag bara jämfört med för tio, tjuugo år sedan. Även samhället i sig självt ser annorlunda ut än för bara några decennier sedan.

Från ett välstånd byggt på råvarubaserad industri har Sverige under efterkrigstiden utvecklats till ett näringsliv som i allt snabbare takt är innovationsbaserat och grundat på kunskap och tjänster. Och vi har lyckats bibehålla och öka styrkan i ekonomin. Sverige ses också som ett föregångsland när det gäller att ta till sig, sprida och använda ny teknik på ett ekonomiskt framgångsrikt sätt. I projektet är vi övertygade om att svensk säkerhet och det välstånd som säkerheten yt-

terst måste baseras på förutsätter att vi även i tjuugoårsperspektivet är kvar bland världens främsta tekniknationer med en fortsatt god intjäningsförmåga.

De rent militära hoten är Försvarsmaktens uppgift att hantera, men för att kunna göra detta är man idag mycket mer beroende av det civila samhället och dess resurser inom områden som infrastruktur, energi, livsmedels- och bränsleförsörjning, transporter och inte minst sjukvård. Framtidens militära försvar kommer att vara mycket tekniktungt för att alls kunna freda Sverige från möjliga antagonisters högteknologiska vapenarsenaler. Rekryteringen till Försvarsmaktens olika förband av värnpliktiga och fast anställda kommer inte att vara framgångsrik, vågar jag påstå, om inte Försvarsmakten speglar det civila samhället med avseende på teknisk kompetens. Försvarsmakten och civilsamhället måste alltså gå hand i hand för att vi ska kunna utveckla det absolut bästa med de ekonomiska resurser vi kommer att ha tillgängliga.

Jag kommer att beröra sådana faktorer som är viktiga att förstå för att samhället

på bästa sätt ska kunna utveckla sitt stöd till ett väl fungerande totalförsvaret.

Globaliseringen

För Sverige har globaliseringen varit grunden för vårt välstånd och för den svenska välfärdspolitikerna under efterkrigsåren. Begreppet globalisering betyder här lite förenklat den ökande integrationen av lokala, nationella, regionala och globala ekonomier. Ökad frihandel och avsevärda avregleringar av finansiella marknader har varit de starkaste drivkrafterna under andra halvan av 1900-talet. Bättre telekommunikationer, the World Wide Web och internet har varit en förutsättning för de senaste årens mycket snabba internationella integration. Öppna ekonomier som den svenska har upplevt en stark ökning av utländskt ägande i näringslivet, vilket i sig kan vara begränsande för samhällets nödvändiga medverkan i ett nytt trovärdigt totalförsvaret. Snabbare leveranser, lägre priser och minskad kapitalbindning är några av vinsterna för företagen liksom att nya marknader utvecklas. Vi konsumenter ser flera varor till vanligtvis lägre priser.

Det finns en utbredd oro hos många människor att globalisering t ex innebär förlorade jobb, när tillverkning flyttar till lågkostnadsländer. Men de länder som har förmåga till strategisk omställning av sitt näringsliv till sådana områden där man har god chans att lyckas på den globala marknaden brukar bli vinnare. Dit hör Sverige. De tidiga omställningarna vi gjort inom stålindustrin och varven redan på 70-talet blev effektiva tack vare ett bra samarbete mellan näringsliv, fack och stat. Sverige var bättre förberett än många andra för både den tredje och den fjärde industriella revolutionen. Trumps USA har sammantaget vunnit på globaliseringen, men med en avsevärd polarisering i samhället till följd. Det är inte underligt att ”make

America great again” blev ett vinnande slagord. Kärnan i Brexitbudskapet visade också på globaliseringsmotstånd liksom retoriken hos flera populistiska rörelser i Europa.

Sverige är ett kraftigt exportberoende land, som i det globala perspektivet har lyckats ställa om till att göra det vi är bra på, med andra ord att utnyttja våra internationella konkurrensfördelar. Vi måste söka allianser och oförtröttligt arbeta för frihandelstanken. Det är en grundbult i vår framtida välfärd.

Att denna politik sedan kan medföra ett stort utlandsberoende och vara en risk för vår beredskap i kris och krig går att hantera av en bestämd och förutseende riksdag och regering. Vi måste också för vår egen skull oförtrutet arbeta för att överbrygga de skillnader i industrialiseringsgrad som är uppenbar bland EU:s medlemmar och som är grogrunden för populism och främlingsfientlighet.

En god ekonomi och en god grundläggande välfärd är en förutsättning för medborgarnas stöd för att avsätta väsentliga resurser till att bygga upp ett nytt trovärdigt civilt och militärt försvar. Jag kommer att försöka fokusera på de faktorer i samhällsutvecklingen som är av särskild betydelse för stödet till totalförsvaret.

Demografin

För ett år sedan passerade folkmängden i Sverige 10-miljonersstrecket, och SCB förutspår att vi kommer att vara 13 miljoner år 2060. Den nuvarande årliga ökningstakten ligger på ca 1,5 procent, som ju är en snabb ökning historiskt sett. Det är mest invandringen som förklarar siffran, och vi kommer att se att gruppen 16-64 år ökar särskilt mycket. Samtidigt är ju den uppochnervända pyramiden i åldersstrukturen välkänd, ”65-arna” kommer att öka så att de 2040 utgör en fjärdedel av befolkningen.

Med vår befolkningsstruktur kommer vi att behöva en rätt så stor arbetskraftsinvandring, och det är nödvändigt att de som nu har kommit hit integreras och kommer att stå till arbetsmarknadens förfogande under decennier. Det finns också en stor del akademiker med arbetslivserfarenhet bland dessa.

Urbanisering

Idag bor ungefär hälften av jordens befolkning i tätorter och 2045 räknar man med att siffran stigit till 70 procent, och snabbast går det i utvecklingsländerna.

I Sverige bodde 2010 85 procent av befolkningen i tätort, och den befolkningsökning som berörts ovan kommer till största delen ske i tätorterna. Hela 70 procent bedöms ske i de tre storstadsområdena under de kommande 10-15 åren. Ur ett beredskapsperspektiv är detta en försvarande faktor, fler människor blir beroende av den gemensamma infrastrukturen. Det urbana samhället blir ännu mer sårbart.

Migrationen

Migrationsfrågan har ju under de senaste åren fått hög politisk prioritet, särskilt sedan 2015 med den stora tillströmning av migranter vi då såg. Det svenska systemet var inte förberett för en så stor mängd asylsökande, och det var inte heller övriga Europa. Här krävs ett samordnat helhetsgrepp inom hela EU. Asylrätten måste värnas, men särskiljas från ekonomisk migration.

Den globala klimatförändringen kommer att tvinga miljontals människor att överge sina hemtrakter. Det kan bero på översvämnningar i låglänta områden i Asien och på att öknar breder ut sig i Afrika. Det senare kommer med stor sannolikhet att se stora migrationsvågor mot norra Afrika och därefter mot Europa. Det är vi som är rika och

rika samhällen drar till sig migranter. Även generell fattigdom i ett område skapar migrationsvågor mot rikare trakter. Det låter kanske cyniskt, men för vår egen säkerhet i de rika länderna och för migranterna, krävs det nog att vi på ett eller annat sätt medverkar till en utvecklande omfördelning av ekonomiska resurser till de svagaste ekonomierna. Hjälpa till självhjälp.

Ekonomisk utveckling

Jag tror att det kan vara lämpligt att anknyta till Hans Rosling och Johan Norberg med deras budskap att världen trots allt går framåt. Och det snabbt! Bland alla negativa rapporter vi nås av om tillståndet på vår jord kommer vi ändå att se ett markant globalt välståndsluft under de kommande 10-15 åren, och det är då främst människorna i de fattigare delarna av världen, som kommer att få uppleva det största relativa lyftet. De rikare länderna kommer trots detta att bibehålla sitt inkomstförsprång i absoluta tal. USA kommer att leda inkomstliga och även om Indien och Kina skulle dubblera dagens tillväxttakt, skulle en amerikan ha dubbelt så hög inkomst som kinesen och sex gånger högre än indiern. Att Sverige också måste sträva efter att få en god tillväxt är nödvändigt för att vi ska kunna bibehålla välfärden. Vi har förutsättningarna.

Energiresurser

Jordens växande befolkning – vi kommer att vara kanske upp till 10,4 miljarder år 2045 – kommer att behöva och kräva olika former av energiresurser. IEA beräknar att efterfrågan kommer mer än fördubblas till 2045. Fossila energislag, främst kol, kommer att dominera även om andelen sjunker. Kärnkraft och förnybara energiformer ökar i betydelse. Det är i utvecklingsländerna som

efterfrågan ökar mest, och mycket stora investeringar kommer att behövas i produktion och distribution för att möta dessa behov.

Vattenkraft och kärnkraft är dominerande i svensk elproduktion. En mindre, men ökande del, kommer från vind och sol. Den politiskt blocköverskridande energiöverenskommelsen 2016 var behövlig och har gett framför allt industrin en stabil planeringshorisont genom att kärnkraften kan utnyttjas så länge det är ekonomiskt motiverat och, det är viktigt, alternativa energikällor har hunnit tas i bruk. Stamnätet är kopplat till motsvarande nät i våra grannländer och kommer fortsätta att vara mycket sårbart ur ett beredskapsperspektiv under de 10-15 år vårt projekt behandlar.

Olja är den mest strategiska produkten i världshandeln och det vanligaste bränslet. I Sverige raffineras importerad olja till bensin, diesel och eldningsolja i tre raffinaderier, alla på västkusten. Det måste framhållas att nästan hälften av vår import av råolja kommer från Ryssland på tankfartyg. Färdiga, raffinerade produkter distribueras sedan via kusttanker från Västkusten till 15 depåer längs Sveriges kust upp till Luleå. Industrin och transportsektorn är största kunderna.

I den svenska energimixen spelar bio-bränslen en dominerande roll. Dessa kommer från träbränslen, biologiskt avfall, rötgas, biodrivmedel m m. Hela 90 procent kommer från den svenska skogsindustrin.

Energiöverenskommelsen innebär också att riksdag och regering satt upp som mål att Sverige 2040 ska ha 100 procent förnybar elproduktion och inga nettoutsläpp därefter. Ett annat mål är att vi år 2030 ska ha en fossiloberoende fordonsflotta. Kan Försvarsmakten också nå detta mål?

Det här ställer krav på att vind- och solkraft kan ersätta fossilbaserad energi och kärnkraft, vilket kommer att ställa mycket höga krav på vattenkraften som reglerkraft.

I tidsperspektivet 15+ år kan vi också räkna med att energilagring i större skala är möjlig genom batterier också i fordon, datorer, mobiltelefoner, hushållsapparater m m vilket också kan balansera elnätet och minska kravet på tillgänglighet.

Ur beredskapssynvinkel är energisystemet sårbart. Stamnätets anslutningspunkter är med sina ställverk och transformatorer förlagda ovan jord. Oljeförsörjningen kan trots vissa lagringskrav bara försörja samhället under begränsad tid. Det finns inga krav på lagring för krigsändamål. Leverantörerna av olja och naturgas är få och känsliga.

IT, kommunikation och medier

Utvecklingen inom rubricerade områden har och har haft en omvälvande påverkan på samhällsutvecklingen vad gäller både enskilda människors liv och företagets, myndigheternas och organisationers verksamhet. Utvecklingen fortsätter i mycket hög takt. För företagen har IT-revolutionen med internet och WWW och mobiltelefoner inneburit främst att marknadsekonomi nu fungerar mycket effektivt genom minskade lager och snabbare leveranser, som sedan ger lägre personal- och kapitalkostnader.

Hastigheten och vidden av den förändring vi nu ser med en så genomgripande påverkan på samhällets olika system visar att vi är inne i en ny industriell revolution. Komplexiteten gör också att den här förändringen inte kommer att likna något vi har varit med om tidigare. Denna digitalisering kommer att förändra hela branscher från produktion och ledarskap till bolagsstyrning. Och politiken och samhällsplaneringen kommer inte undan heller. Mycket som idag utförs av advokater, läkare, företagsledare, finansanalytiker och av operatörer i industrin

kommer att kunna skötas av robotar med Artificiell Intelligens.

En mycket stor risk, som jag bedömer det, är att politik och myndighetsutövning kan överraskas av digitaliseringens omfattning och hastighet. Förtroendevalda och myndigheter på alla nivåer riskerar att komma till korta i det nya digitala landskapet. Det som oroar mig är det som sker ad hoc eller mycket planerat med påverkan genom sociala medier. Opinionsbildning har fått många nya ansikten, där medborgarna inte vet vad som är sanning eller ”alternativa fakta”. Vi har ju exempel från den senaste presidentvalskampanjen i USA och Brexitomröstningen. Med Cambridge Analytics manipulering av Facebook-data från miljontals användare kan vi väl säga att vi förlorat vår digitala oskuld och detta måste lända till eftertanke. Politiker och myndighetsföreträdare kommer att behöva hantera de politiska beslutsprocesserna mycket, mycket snabbare än idag. Också skattesystemet kan komma att behövas ses över om vi ska kunna fortsätta ha en skattefinansierad välfärd.

Kompetensförsörjningen

Människor med rätt kompetens är för mig det område som har allra störst påverkan på Sveriges framtida förmåga att bibehålla och utveckla ett internationellt teknikledarskap och ett innovativt, exportinriktat näringsliv med världsledande forskning och utveckling. I sin tur kommer det att bidra till att vi även fortsättningsvis kan finansiera välfärden.

Jag tror att det kan vara på sin plats att nämna några av faktorerna som kommer att diskuteras. Det börjar naturligtvis med skolan, grundskolan och gymnasiet, där kvaliteten på undervisningen är en helt avgörande faktor, och vi vet från PISA- och TIMMS-mätningar att resultaten inte är så värst upplyftande. Med tanke på att de elever som just har

börjat förskolan kommer ut i näringslivet säg 2035, är det hög tid att vi som nation tar tag i kvalitetsfrågorna i undervisningen. Den digitala revolutionen kräver nytänkande, men det måste fortfarande vara skriva, läsa, räkna i botten.

Sverige måste vara en framstående forskningsnation, och idag ligger vi femma i satsning per capita med näringslivet som främsta finansier. Vi ligger dock mycket efter när det gäller antal banbrytande upptäckter – den svenska paradoxen.

I många länder är statsministern också innovationsminister! Något att ta efter? Senaste proppen var ju inte precis nåt som leder oss mot målet.

Transportområdet

Detta område kommer inte att förändras särskilt mycket under kv21:s tidshorisont förutom att fossilfria bränslen kommer att vara förhärskande i slutet av perioden. Över 85 procent av vår import och export går på köl sedan länge och regional och lokal distribution sker med lastbil. Detta kommer inte att förändras i närtid, möjligen har kustsjöfarten en rejäl potential för utveckling.

Sverige är mycket beroende av att detta transportsystem fungerar. Största och viktigaste containerterminalen finns i Göteborg. Industrins import av insatsvaror och export av färdigt gods är helt beroende av att denna terminal fungerar. Det avbräck den pågående konflikten där har orsakat svensk industri måste uppmärksammas. Ökade kostnader för alternativa lösningar och minskade exportintäkter genom osäkra leveranser påverkar naturligtvis den svenska nationalinkomsten. Även IT-systemen i export- och importledet är mycket sårbara och kan, om de inte fungerar, orsaka kaos under lång tid.

Jag vill här också nämna den sårbarhet vi ser i det stora beroendet av Ryssland för

import av råolja. Importen sker på köl liksom distributionen av raffinerat bränsle från Västkusten. Avspärning till sjöss kan allvarligt försvåra tillgången på bränsle, då kapaciteten i alternativen järnväg och landsväg är obefintlig för distribution till depåerna. Enda alternativet är en omfattande beredskapslagring.

Sverige har en låg självförsörjningsgrad av livsmedel, mellan 40 och 50 procent, vilket med dagens just-in-time-filosofier innebär att lagren finns på köl, lastbil eller järnvägsvagn. Uthålligheten vid en eventuell avspärning kan således röra sig om dagar innan butikshyllorna gapar tomma. Liksom mackarnas tankar.

Försörjningsberedskap

I själva verket har Sverige en låg försörjningsberedskap på de flesta kritiska områden, inte bara avseende bränsle och livsmedel.

Sjukvården

Som sista område tänkte jag kortfattat beröra sjukvården. En väl fungerande sjukvård är oerhört väsentlig för samhällets robusthet i kris och krig och självfallet för individens överlevnad. Vi kan bara konstatera, att den

viktiga traumasjukvården är eftersatt idag och att antalet intensivvårdsplatser är otillräckliga i stort sett i hela landet. Kapaciteten för sjukvårdstransporter är dessutom undermålig. Försvarsmakten är mycket beroende idag av att just dessa områden fungerar väl. Tillsammans med SKL och landsting och regioner har Försvarsmakten startat ett utvecklingsarbete som syftar till att säkerställa en god sjukvård för totalförsvaret. Rationaliseringar inom sjukvårdsområdet under de senaste 10-20 åren har dock medfört att möjligheterna att värna befolkningens liv och hälsa starkt begränsats. Detta är i allra högsta grad en fråga om tillit till statsmakternas förmåga under kris och krig. Och frågan måste lösas innan vi hamnar i ett krisläge.

Avslutningsvis vill jag vill jag än en gång understryka behovet av ett väl fungerande samhälle på många områden och ett samhälle med god intjäningsförmåga, som kan säkerställa vår grundläggande välfärd. Detta är en grundförutsättning för ett trovärdigt totalförsvaret. Fattas pengar, fattas allt.

Författaren är ledamot av KKrVA och tidigare koncernchef.

Ett framtida totalförsvaret

av Björn von Sydow

DESSA SEMINARIEDAGAR HAR genererat mycket kunskap, och det har dragits flera viktiga slutsatser om det totalförsvaret som nu ska byggas upp. Kunskapsbyggande och diskussion är en viktig del i uppbyggandet av totalförsvaret, då ett starkt totalförsvaret ytterst bygger på den svenska befolkningens förmåga och försvarsvilja.

Jag kommer idag i egenskap av Försvarsberedningens ordförande att fokusera på de utgångspunkter som ligger till grund för Försvarsberedningens arbete för att stärka det samlade totalförsvaret.

Jag kommer att beröra både den delrapport som Försvarsberedningen presenterade strax före jul med titeln *Motståndskraft*.

Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025, men även det arbete som kvarstår, det vill säga utformningen av det militära försvaret under perioden 2021 till och med 2025 och den säkerhetspolitisk analys som kommer att vägas av mot våra samlade slutsatser.

Beredningen kommer att presentera sin slutrapport senast i maj 2019. Den tidigare lämnade delrapporten och slutrapporten utgör tillsammans den helhet försvarsberedningen lämnar till försvarsministern. De utgör en viktig utgångspunkt i det fortsatta arbetet inför försvarsbeslutet 2019.

Inledningsvis några ord om Försvarsberedningen.

Beredningen är ett forum för konsultationer mellan regeringen och representanter för alla politiska partier i riksdagen. Utöver den parlamentariska representationen består beredningen även av ett sekretariat med en huvudsekreterare samt sakkunniga och experter från regeringskansliet, Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB.

Försvarsberedningen har sedan mitten av 1990-talet varit ett samrådsorgan mellan regeringen och riksdagens partier i försvars- och säkerhetspolitiska frågor. Syftet är att nå bred samsyn kring den framtida utformningen av Sveriges försvars- och säkerhetspolitik.

Den 20 december förra året presenterade vi vår delrapport *Motståndskraft*. I denna rapport utvecklade Försvarsberedningen sin syn på utgångspunkterna för totalförsvaret, bland annat det väpnade angreppet, gränsproblematiken, icke-linjär krigföring, det militärstrategiska läget och strategiskt viktiga geografiska områden. Beredningen föreslog också vilka krav som ska ställas på det civila och militära försvaret inom ramen för ett samlat totalförsvaret.

Som ordförande är min uppgift att nå en bred politisk enighet kring huvuddragen i beredningens förslag. Jag kan med glädje konstatera att vi uppnådde en sådan enighet i den rapport som vi lade fram i december. Samtliga åtta riksdagspartier är överens om huvuddragen i rapporten och därmed vikten av att stärka totalförsvaret.

Vår rapport kommer därmed att kunna utgöra ett viktigt underlag för regeringen inför nästa försvarsbeslut och i den fortsatta utvecklingen av totalförsvaret. Rapporten utgör även en viktig utgångspunkt för beredningens fortsatta arbete att ge förslag till hur det militära försvaret ska utformas.

Rapporten har rönt stor uppmärksamhet och jag har tillbringat stora delar av de senaste tre månaderna med att resa runt och föredra rapportens innehåll. Jag har besökt regeringskansliet, länsstyrelser, myndigheter, kommuner och frivilliga försvarsorganisationer. Jag har dessutom informerat om rapporten för våra utländska partners, bl a vid ett seminarium i Tallinn där den estniska försvarsministern deltog samt vid ett fullsatt seminarium på House of Sweden i Washington. Nu senast höll jag också en information för den japansk-svenska vänskapsgruppen i japanska parlamentet. Därtill har försvarsberedningens huvudsekreterare genomfört en rad föredragningar, bl a för myndighetsföreträdare och vid Natos högkvarter i Bryssel, en tillställning som besöktes av en rad Nato-ambassadörer och högt uppsatta tjänstemän i Nato-strukturerna.

Dessa föredragningar utgör värdefulla tillfällen att få ta del av kommentarer och reflektioner kring rapporten. I huvudsak är det ett mycket positivt gensvar. Det som verkar uppskattas mest är att rapporten är heltäckande och har en helhetssyn. Jag har även fått ta del av de särskilda yttranden som spontant inkommit till regeringskansliet rörande rapporten, bl a från Svenskt Näringsliv.

Även dessa är i grunden positiva enligt min bedömning. Det är även glädjande att se att det finns ett sådant engagemang och driv hos de aktörer som i slutändan ska arbeta med att genomföra beredningens förslag. Det verkar finnas en bred enighet om vikten av att återigen planera för höjd beredskap och krig samt att åtgärder måste vidtas skyndsamt. Det finns alltså ett momentum i arbetet!

Det är därför också glädjande att regeringen skyndsamt har beslutat att ta vidare några av rapportens förslag. Det handlar om att skapa en myndighet för psykologiskt försvar, att återupprätta systemet med krigsviktiga företag samt att tillsätta en utredning om organisation och ledning i det civila försvaret. Detta innebär viktiga steg i utvecklingen av totalförsvaret.

Efter att ha lämnat förslag till inriktningen för totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret går nu försvarsberedningen vidare i sitt arbete. Arbetet inriktas nu närmast mot utformningen av det militära försvaret under perioden 2021 till och med 2025. Beredningen behöver göra en bedömning om ambitionerna i försvarsbeslutet 2015 kommer att vara uppfyllda år 2020 och vilka åtgärder som krävs därefter.

Enligt våra anvisningar ska beredningen lämna förslag gällande Försvarsmaktens krigsorganisation och den militära förmågens relevans såväl i det nationella försvarsperspektivet som rörande möjligheten att bidra till internationella fredsfrämjande insatser. De förslag som beredningen kommer att lämna rörande det militära försvaret ska, enligt anvisningarna, beakta förmågeutvecklingen i omvärlden och eventuella konsekvenser för Försvarsmaktens krigsorganisation. Möjliga effektiviseringar och konsekvenser av förslagen ska redovisas inklusive uppskattade kostnader samt förslag hur dessa ska finansieras. Effekterna för krigsdugligheten ska beskrivas.

Den mest grundläggande inriktningen är dock att utvecklingen av totalförsvaret, och därmed även det militära försvaret, ska utgå från behoven vid höjd beredskap och ytterst i krig. Om Sverige angrips ska totalförsvaret, och därmed även det militära försvaret, fungera i krig. Förmågan att möta ett väpnat angrepp är dimensionerande för det militära försvaret liksom för totalförsvaret i sin helhet.

Vi har nu gått in i en fas av informationsinhämtning och kunskapsuppbyggnad vad gäller både det militära försvaret och det säkerhetspolitiska läget. Vi träffar bland annat en rad befattningshavare i Försvarsmakten och andra delar av det militära försvaret.

I februari 2018 presenterade utredare Ingemar Wahlberg *Utredningen om Försvarsmaktens långsiktiga materielbehov* som utgör ett viktigt ingångsvärde för beredningens arbete. Slutredovisningen av Försvarsmaktens perspektivstudie är ett annat viktigt underlag.

Vi lägger stor vikt vid att få en bild av nuläget inom det militära försvaret och de strukturella förutsättningar som råder, bland annat kopplat till styrning och uppföljning, infrastruktur, personal- samt materielförsörjning. Detta innefattar att inventera eventuella problem inom dessa områden.

I Försvarsberedningens delrapport *Motståndskraft* skriver beredningen att totalförsvaret ska utformas och dimensioneras för att kunna möta väpnat angrepp mot Sverige. Av denna anledning anser försvarsberedningen att den samlade förmågan i totalförsvaret behöver stärkas.

Omställningen från ett militärt försvar inriktat på internationella insatser till ett nationellt försvar dimensionerat för att kunna möta ett väpnat angrepp som genomförs av en kvalificerad motståndare ställer andra och ökade krav på den militära försvarsförmågan.

Idelrapporten enades försvarsberedningen om att det militära och civila försvaret ska planera för att under minst tre månader kunna hantera en säkerhetspolitisk kris i Europa och i vårt närområde som innebär svåra störningar i samhällets funktionalitet. Planeringen ska utgå från att Sverige är i krig och att krigshandlingar pågår på svenskt territorium under del av denna tid. Denna planeringsinriktning kommer naturligtvis att få konsekvenser när det kommer till Försvarsmaktens framtida utformning, bl a vad gäller hur krigsorganisationen ska utformas, ledningsstrukturer samt krav på beredskap och uthållighet.

Den militära operativa förmågan behöver fortsatt öka. Om Sverige utsätts för angrepp, hot eller påtryckningar ska det militära försvaret försvara riket med alla till buds stående medel. Det förutsätter att det finns bemannade, utrustade och samövade krigsförband organiserade i en balanserad krigsorganisation, att det finns kunskaper om hur de kan användas på ett effektivt sätt samt att det finns planering och förutsättningar för att leda operationerna. Det förutsätter att det fattas nödvändiga politiska beslut för att mobilisera och använda dessa stridskrafter.

Alla krigsförband ska inriktas mot uppgifter under höjd beredskap och ytterst på sina krigsuppgifter. Krigsförbandens förmåga att lösa sina uppgifter är därmed en central faktor och ger sammantaget, med stöd av det civila försvaret, den militära operativa förmågan.

Ett angrepp ska kunna mötas även om det genomförs överraskande. Detta ställer krav på beredskapen hos krigsförbanden, och det kräver planer och förberedelser för en effektiv mobilisering.

Beredningen kommer att ha en diskussion både om krigsorganisationens kvalitet och kvantitet. Jag anser, liksom försvarsministern, att kvantitet är en kvalitet i sig.

Jag kommer i egenskap av ordförande söka finna en bred enighet om krigsorganisationens storlek. Utan att föregå förhandlingarna kan jag säga att det kommer att handla om hur stor utökningen av antalet förband ska vara och vilket kvalitativt innehåll krigsorganisationen ska ha.

Därför följer också att beredningen måste hantera ett antal grundläggande förutsättningar. Låt mig nämna några:

- det militära försvarets roll och uppgift inom det samlade totalförsvaret,
- personalförsörjningen både vad avser officerare, övrigt befäl och soldater inklusive värnpliktens omfattning,
- materielförsörjning, både vidmakthållande och anskaffning, för att säkerställa krigsförbandens förmåga, samt
- infrastrukturella förutsättningar för att upprätthålla och utöka krigsorganisationen inklusive regelverk m m.

För att få en långsiktigt hållbar försvarsstruktur krävs också att beredningen går igenom och överväger de strukturella förutsättningar som finns i försvarssektorn. Det tror jag krävs inte minst för att försöka undvika obehagliga överraskningar rörande t ex försvarsekonomi. Forskning och utveckling kommer också att bli en viktig fråga för att både på kort och lång sikt systematiskt höja nivån på och förbättra totalförsvarets förmåga.

Redan i den förra rapporten betonade försvarsberedningen vikten av att mottagande av militärt och civilt stöd förbereds och planeras. Med utgångspunkt i den solidariska säkerhetspolitiken är möjligheten att ge och ta emot militärt och civilt stöd en integrerad del av den svenska försvarspolitikerna och av den svenska försvarsdoktrinen. Jag kan konstatera att om Sverige involveras i en större konflikt och deltar i en multinationell operation som inbegriper

svenskt territorium kommer den svenska förmågan att leda större förband att vara gränssättande för om svenska förband ska lyda under svenskt eller utländskt befäl.

Sammantaget finns det, vilket FOI konstaterat, många frågetecken om status och beredskap i de västliga stridskrafterna. Det finns flera kända brister i de förband som på papperet skulle kunna förstärka östra och norra Europa i en konflikt, brister som tar månader eller längre tid att åtgärda. Flygstridskrafter kan generellt lämna effektivt stöd snabbare än t ex arméstridskrafter. Möjligheter och begränsningar avseende militärt stöd från tredje part bör utgöra en utgångspunkt för utvecklingen av det svenska militära försvaret. Beredningen ska också lämna förslag rörande möjligheterna till ett ytterligare fördjupat samarbete med Finland.

Under våren 2019 kommer beredningen att göra en säkerhetspolitisk analys som kommer att vägas av mot våra samlade slutsatser och utgöra underlag för utformningen av den framtida svenska säkerhetspolitiken. Försvarsberedningen har under våren bland annat besökt USA och Japan för att öka kunskapen om det säkerhetspolitiska läget i omvärlden och få en djupare inblick i hur dagens stormaktskonkurrens påverkar Sveriges säkerhets- och försvarspolitik.

En reflektion som jag gör efter våra resor är att det inte går att komma ifrån att det pågår en geopolitisk tyngdpunktsförskjutning i det internationella systemet. Kinas starka utveckling, framför allt ekonomiskt men också militärt, de senaste decennierna håller på att transformera den världsordning som vi lärt känna efter det Kalla Krigets slut.

Den bipolära ordningen under det kalla kriget blev först unipolär genom USA:s dominans och är nu multipolär. USA:s dominerande roll utmanas allt tydligare i det internationella systemet, och USA måste förhålla sig till framförallt Kina. Samtidigt

skapar Rysslands stormaktsambitioner nya utmaningar. Ryssland drar sig inte för att ifrågasätta och underblåsa oenigheter i det multilaterala regelbaserade system som byggts upp under efterkrigstiden med t ex FN, Världsbanken och IMF och senare också WTO. I Europa har vi EU, Europarådet, OSSE och Nato.

Vi har flera gånger i historien sett att en säkerhetspolitik miljö med en multipolär värld, där flera stormaktscentra konkurrerar, har visat sig vara farlig och oförutsägbart. När staterna försöker forma den nya världsordningens spelregler skapas osäkerhet och friktioner.

Den regelbaserade liberala världsordningen har passat små och mellanstora stater, som har kunnat fokusera på ekonomisk utveckling. Detta gäller inte bara demokratiska och marknadliberala stater. Även auktoritära och illiberala stater, som Kina, har använt det marknadliberala världshandelssystemet för att generera långsiktig ekonomisk tillväxt. Detta har skett parallellt med ett planekonomiskt förhållningssätt nationellt och utan att öppna upp marknader på motsvarande sätt för utländska aktörer. Det har skett med strategiska och statsunderstödda utländska direktinvesteringar, och på så sätt har Kina kunnat köpa sig politiskt inflytande, tekniskt kunnande och försäkrat sig om framtida råvarutillgångar.

Den fenomenala ekonomiska tillväxt som globaliseringen skapat har möjliggjorts av den liberala världsordningen som etablerades efter andra världskriget. Med Sovjetunionens fall och upplösningen av Warszawapakten så inkluderade denna ordning även centrala och östra Europa. Vi lämnade nollsummespelet tänkande bakom oss och såg att öppenhet och specialisering tjänade flertalet. Samtidigt skapade strukturomvandlingen friktioner nationellt när olönsamma industrier lades ner och stora delar av befolkningen fick söka

sin utkomst på andra ställen. I västvärlden har vi utgått från att utveckling av demokrati och rättssystem varit närmast nödvändiga steg på vägen mot en avancerad ekonomi. Men vi ser inga tecken på detta i t ex Kina eller Ryssland.

Med geopolitikens och nollsummespels-tänkandets återkomst utmanas den liberala världsordningen och staterna måste hitta vägar att anpassa sig till och försöka forma den nya ordningen. Detta gäller även för Sverige.

En annan reflektion jag gör från vår resa till USA är att man från amerikanskt håll anser att en återgång till maktkamp och konkurrens mellan stormakter, snarare än den internationella terrorismen, numera utgör det största hotet mot USA:s välstånd och säkerhet. Ett återtaget fokus på stormaktskonkurrens kommer att innebära en omställning för USA:s försvarsmakt, enligt våra samtalspartners i USA. De flesta soldater och officerare i den amerikanska försvarsmakten har ingen erfarenhet av den typ av krigföring som skulle bli aktuell vid en skärmytsling med en kvalificerad motståndare som t ex Ryssland. Generationer har ägnat sig åt krigen i Irak och Afghanistan, vilka utgör en helt annan typ av motståndare än den man skulle möta vid en eventuell konflikt med Ryssland. Det kommer att krävas betydande insatser för att genomföra omställningen, bl a vad avser beredskapskrav, utbildning och övning, liksom investeringar för att modernisera materiel och utveckling av nya vapensystem. Här står Sverige och USA inför liknande utmaningar, om än i olika omfattning.

Avslutningsvis: vi behöver nu snabbt stärka den samlade förmågan i totalförsvaret. Försvarsberedningen bedömer att det

förändrade och osäkra säkerhetspolitiska och militärstrategiska läget, den tekniska utvecklingen och dagens och framtidens hot och konflikter ställer högre och annorlunda krav på det svenska totalförsvaret.

Genom den totalförsvarsplanering som nu har påbörjats och genomförs måste vi systematiskt tänka igenom vad som är viktigast och hur vårt samhälle ska kunna fungera enligt ett värsta tänkbara scenario. Vi måste planera för hur det civila och militära försvaret ska samverka för största möjliga försvarseffekt. Det handlar bland annat om att ha genomarbetade och sammanhängande planer för både det civila och militära försvaret och en omfattande övningsverksamhet på alla nivåer för att uppnå en samlad totalförsvarsförmåga.

Att bygga upp vårt totalförsvaret kommer att vara en stor utmaning, men med gemensamma ansträngningar finns goda förutsättningar att nå framgång.

Som ni förstår kan jag som ordförande inte gå in på ambitionerna, särskilt inte de ekonomiska. Överläggningen om inriktningen och ambitionerna rörande den kommande försvarsbeslutsperioden kommer att bli den centrala delen i de kommande förhandlingarna i beredningen. Dessa förhandlingar är inte klara förrän allt är klart, d v s när beredningen överlämnar nästa rapport till försvarsministern. Med det sagt hyser jag gott hopp om en bred enighet. Arbetet i beredningen präglas av tidens allvar och en genuin vilja att nå breda politiska överenskommelser inom försvars- och säkerhetspolitiken.

Författaren är ordförande i försvarsberedningen och ledamot av KKrVA. Han är förutvarande talman och försvarsminister.